

Voorstel voor actualisatie van de lijst van jaarrond beschermde nest- en verblijfsplaatsen van vogels

Pauline Alefs
Ruud Foppen
Arjen Goutbeek
Rob Vogel

Sovon-rapport 2022/53

Voorstel voor actualisatie van de lijst van jaarrond beschermde nest- en verblijfsplaatsen van vogels

Pauline Alefs, Ruud Foppen, Arjen Goutbeek & Rob Vogel

Sovon-rapport 2022/53
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van de Rijksdienst
voor Ondernemend Nederland

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022

Dit rapport is samengesteld in opdracht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)

Wijze van citeren: Alefs P., Foppen R., Goutbeek A. & Vogel R. 2022. Voorstel voor actualisatie van de lijst van jaarrond beschermde nest- en verblijfplaatsen van vogels. Sovon-rapport 2022/53. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Foto's omslag: Harvey van Diek

ISSN-nummer: 2212 5027
Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen

e-mail: info@sovon.nl

website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Type informatie	Omschrijving/naam	Datum
Auteur(s):	Pauline Alefs, Ruud Foppen, Arjen Goutbeek & Rob Vogel	
Versie:	definitief	29-01-22
Inhoudelijke toets:	Chris van Turnhout	29-08-22
Vrijgave:	Rob Vogel	31-08-22

Inhoud

Samenvatting	6
1. Inleiding	7
1.1. Aanleiding	7
1.2. Vraagstelling	7
1.3. Doel van dit rapport	8
1.4. Aanpak en leeswijzer	8
2. Relevant kader en achtergronden	9
2.1. Wettelijk kader	9
2.1.1. Wet natuurbescherming	9
2.1.2. Omgevingswet	9
2.2. Context jaarrondbescherming	10
2.3. Ontwikkelingen in de bescherming van vaste nest- en rustplaatsen	11
3. Definities en ecologische omkadering	15
3.1. Definities	15
3.2. Nadere ecologische omkadering van nestplaatsen en rustplaatsen	18
3.2.1. Nestplaatsen	18
3.2.2. Rustplaatsen	18
3.2.3. Essentiële foerageergebieden voor doortrekkers en overwinteraars	19
4. Naar een nieuwe landelijke lijst	20
4.1. Relevante functies	20
4.2. Selectiewijze	20
4.3. Nestplaatsen	21
4.3.1. Selectiecriteria nesten	21
4.3.2. Van criteria naar lijst nestplaatsen	21
4.4. Rustplaatsen	23
4.4.1. Selectiecriteria rustplaatsen	23
4.4.2. Van criteria naar lijst rustplaatsen	23
4.5. Essentiële foerageergebieden voor doortrekkers en overwinteraars	24
4.5.1. Selectiecriteria essentiële foerageergebieden	24
4.5.2. Van criteria naar lijst foerageergebied	26
5. De nieuwe lijst	27
5.1. Lijst per functie	27
5.1.1. Nestplaatsen	27
5.1.2. Rustplaatsen	27
5.1.3. Essentieel foerageergebied	28
5.2. Totaallijst	29
5.3. Toelichting	30
5.3.1. Vogelsoorten met jaarrond beschermde nestplaats	30
5.3.2. Vogelsoorten met beschermde rustplaats	31
5.3.3. Vogelsoorten met beschermd foerageergebied	32
5.3.4. Soorten die niet meer opgenomen zijn op de nieuwe lijst	33
Literatuur	34
BIJLAGE I Soortenlijst en selectiecriteria	36

Samenvatting

Van de circa 196 inheemse vogelsoorten die geregeld in Nederland broeden of sinds 1900 broedden, staat 44% op de Rode Lijst van vogels. De vogelsoorten met doortrekkende of overwinterende populaties in Nederland staan er iets beter voor. Van de 263 zijn er ten minste 48 (bijna) bedreigd. De meest recente vogelrichtlijnrapportage geeft dat 30% van de vogels die in Nederland van nature voorkomen in aantal achteruit is gegaan in de periode 2013-2018.

De EU-lidstaten dienen de van nature in Europa voorkomende vogelsoorten op een veilig populatieniveau te houden of brengen. Naast actieve beschermingsmaatregelen, zoals verbetering van leefgebied, is ook passieve bescherming van belang om verslechtering van leefgebied te voorkomen. Om vogels de juiste bescherming te bieden, is het van belang dat alle facetten van het essentiële leefgebied van soorten worden beschermd. Dit betreft zowel broedgebied, als ook gebied om te kunnen foerageren, en verstoringvrij en rustig te slapen of te ruïen.

Om deze bescherming concreet te maken, wordt in deze rapportage een ecologische omkadering gegeven van de definitie van nest- en rustplaatsen en overige essentiële elementen van leefgebied van vogels. Het gaat daarbij om plaatsen waarvan behoud van belang is om deze soorten in Nederland op een veilig populatieniveau te houden. Hierbij is uitleg gegeven over een aantal begrippen en definities. Belangrijk is dat een 'nestplaats' een ruimere betekenis heeft dan alleen het 'nest', een reden om in dit rapport vooral over nestplaatsen te spreken. Een 'rustplaats' is een locatie die op regelmatige basis benut wordt door vogels om daar in een bepaalde fase van de levenscyclus succesvol te kunnen rusten (veelal 's nachts te slapen).

Vervolgens zijn op basis van ecologische criteria, gebaseerd op levenswijze en Staat van Instandhouding van de betreffende vogelsoorten, diverse selecties gemaakt van soorten waarvan de nest- of rustplaatsen kwalificeren voor jaarrond bescherming. De belangrijkste criteria die hierbij van belang zijn, zijn 1) komt de soort van nature in Nederland voor?, 2), is sprake van nest(plaats)trouw resp. van vaste rustplaatsen?, 3) zijn er uitwijkmogelijkheden c.q. is er een sterke binding met de locatie? en 4) wat is de Staat van Instandhouding en (bij broedvogels) wat is de status van de soort op de Rode Lijst. De selectie leidt er vervolgens toe dat:

- van 82 soorten de *nestplaatsen* kwalificeren voor jaarrondbescherming. Ten opzichte van de RVO-lijst (uit 2009) zijn 49 soorten toegevoegd, van

16 soorten van de RVO-lijst is de beschermingsstatus gewijzigd (de categorie 5-soorten - alleen beschermd wanneer daartoe ecologische redenen voor zijn) waardoor nestplaatsen nu altijd jaarrond beschermd zijn. Van 17 soorten is de jaarrondbescherming komen te vervallen. Het gaat om soorten die in kolonies broeden, soorten die niet of nauwelijks in staat zijn zelf een nest te bouwen en/of om soorten die een sterke specialisatie hebben en in een Ongunstige Staat van Instandhouding verkeren;

- ten aanzien van relevante *rustplaatsen* van zowel broedvogels en niet-broedvogels zijn er 69 soorten waarvan de rustplaats zich kwalificeert voor jaarrondbescherming. Het gaat om soorten die gebruik maken van schaars beschikbaar rustgebied en om soorten waarvan op enig moment meer dan 1% van de landelijke populatie gebruik maakt van een locatie of om soorten die in een Ongunstige Staat van Instandhouding verkeren;
- van 13 soorten het foerageergebied zich kwalificeert voor bescherming. Hierbij gaat het om zogenaamde seizoensbescherming, omdat het veelal niet zinvol is om dit gebied ook te beschermen buiten het seizoen waarin een soort daar gebruik van maakt. Het gaat in deze groep om soorten die gebruik maken van schaars beschikbaar foerageergebied en die in een Ongunstige Staat van Instandhouding verkeren.

Gecombineerd leiden de drie functies tot een lijst van 124 vogelsoorten waarvan de nestplaatsen, rustplaatsen en/of essentiële foerageergebieden kwalificeren voor jaarrondbescherming (zie paragraaf 5.2, tabel 5.4). Van 50 soorten is alleen de nestplaats jaarrond beschermd, van 32 soorten betreft het alleen de bescherming van rustplaatsen en van 4 soorten alleen essentieel foerageergebied. Van 36 soorten gaat het om een combinatie van twee functies en van 2 soorten zijn alle drie de leefgebiedfuncties opgenomen als jaarrond beschermd.

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Van de 544 in Europa in het wild voorkomende vogelsoorten is 13% met uitsterven bedreigd en nog eens 6% bijna met uitsterven bedreigd (BirdLife International 2021). Op landelijke schaal is de situatie nog ongunstiger. Van de 196 inheemse vogelsoorten (en ondersoorten) die geregeld in Nederland broeden of broedden sinds 1900, zijn er 87 (44%) geplaatst op de Rode Lijst van vogels (van Kleunen *et al.* 2017). Hiervan zijn er 9 verdwenen uit Nederland, 10 geclassificeerd als ernstig bedreigd en 12 als bedreigd. De overige soorten zijn als kwetsbaar of gevoelig op de lijst opgenomen. De vogelsoorten met doortrekkende of overwinterende populaties in Nederland staan er iets beter voor. Van de 263 zijn er ten minste 48 (bijna) bedreigd (van Kleunen *et al.* 2016). De meest recente vogelrichtlijnrapportage geeft aan dat 30% van de vogels die in Nederland van nature voorkomen in aantal achteruit is gegaan in de periode 2013-2018 (van Kleunen *et al.* 2020).

De EU-lidstaten dienen de van nature in Europa voorkomende vogelsoorten op een gunstig populatieniveau te houden of brengen overeenkomstig artikel 2 van de Vogelrichtlijn. Naast actieve beschermingsmaatregelen, zoals verbetering van leefgebied, is ook ‘passieve bescherming’ van belang teneinde (verdere) verslechtering van leefgebied te voorkomen. Om vogels de juiste bescherming te bieden, is het van belang dat alle facetten van het essentiële leefgebied van soorten worden beschermd. Een essentieel leefgebied voorziet niet alleen in de mogelijkheid om te broeden, maar ook in mogelijkheden om voedsel te vinden, verstoringsvrij en rustig te slapen of te rusten, te paren en te ruïen. Belangrijk is hierbij dat er een afhankelijkheidsrelatie bestaat tussen de soort en het betreffende gebied. Hierbij valt te denken aan leefgebied van standvogels die het hele jaar door van het betreffende gebied gebruik maken. Maar ook om vogels die elk jaar naar hetzelfde gebied terugkeren om te broeden, voedsel te zoeken of te ruïen in bepaalde delen van het jaar. Veelal gaat het hierbij om habitat dat schaars beschikbaar is, bijvoorbeeld een laaglandbeek of plasdras-grasland.

In de Wet natuurbescherming is de bescherming geregeld via de verbodsbepalingen in artikel 3.1 dat een aantasting van nest- en rustplaatsen verbiedt. Buiten het broedseizoen geldt de bescherming van nesten alleen als een soort is opgenomen op de jaarrond beschermde vogellijst, in het werkveld ook wel aangeduid als ‘de RVO-lijst’. Deze in 2009 herziene lijst is niet actueel meer. Bovendien blijkt de zogenaamde categorie 5, waarbij het leefgebied van soorten alleen jaarrond is beschermd als daar een ecologische noodzaak voor

is, niet goed te worden uitgevoerd. Om de bescherming van vogels beter te organiseren is behoefte aan een aanpassing van deze lijst, inclusief systematiek en reikwijdte. Dit betekent onder andere ook dat de lijst zich naast voortplantingslocaties moet verbreden tot rustlocaties en soorten die afhankelijk zijn van specifieke en veelal weinig voorkomend habitat (beperkend beschikbaar voor behoud of herstel van een soort), dat op enig moment van het jaar van belang is.

1.2. Vraagstelling

Met het oog op het voorgaande heeft de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) twee vragen voorgelegd aan Sovon Vogelonderzoek Nederland (hierna Sovon):

1. Geef de ecologische omkadering van nest- en rustplaatsen en overige essentiële elementen van het leefgebied. Zoek daarbij aansluiting met de definities en kaders van het *Guidance* document van de Habitatrichtlijn (Europese Commissie 2007) en relevante vaste jurisprudentie ter zake¹.
2. Geef een voorstel voor een nieuwe lijst met jaarrond beschermde nest- en rustplaatsen door de vigerende indicatieve lijst jaarrond beschermde vogelnesten aan te passen en te actualiseren. Dit dient te gebeuren aan de hand van vooraf vastgestelde criteria. Deze criteria dienen zodanig opgesteld te zijn dat ze ten minste bescherming bieden voor:
 - a. Soorten met nesten waar jaarlijks naar terug wordt gekeerd of waar jaarrond gebruik van wordt gemaakt. Deze soorten maken elk jaar gebruik van exact dezelfde nestlocatie. Voor een deel betreft dit koloniebroeders. Vaak zijn de fysieke voorwaarden voor de nestplaats zeer specifiek vanwege het beperkt beschikbare broedhabitat. Of het betreft soorten die slecht in staat zijn zelf een nieuw nest te bouwen en gebruik maken van oude nesten van andere soorten (bv. kraaiennesten) of nesten waar zij zelf eerder gebroed hebben.
 - b. Soorten met een rustplaats die op een regelde, meer dan incidentele basis, benut worden om daar in een bepaalde fase van de levenscyclus ongestoord te kunnen rusten. Veelal gaat het hierbij om plaatsen die voorzien in specifieke ecologische vereisten.
 - c. Soorten die elk jaar naar hetzelfde gebied terugkeren of die daar het hele jaar verblijven en

¹ De Vogelrichtlijn zelf kent geen *Guidance* document, maar veel begrippen uit de Habitatrichtlijn worden ook toegepast bij de uitwerking van de Vogelrichtlijn.

waarvan de noodzakelijke habitat voor de nest- en/of rustplaats zeer specifiek en/of beperkt beschikbaar is en/of de soorten die een zeldzaam voorkomen kennen. Hieronder vallen onder meer soorten die een Rode Lijststatus hebben.

1.3. Doel van dit rapport

Dit rapport geeft op basis van ecologische parameters een onderbouwing van de vogelsoorten waarvan de nestplaatsen, rustplaatsen en/of foerageergebied kwalificeert voor jaarrondbescherming. Het uitgangspunt hierbij is dat bescherming noodzakelijk is van dat deel van het leefgebied dat nodig is voor de duurzame instandhouding van een soort. Het is daarmee een ecologisch advies over de te hanteren lijsten.

Bij het uiteindelijk vaststellen van de definitieve lijst kunnen ook andere niet-ecologische, bestuurlijke of maatschappelijke overwegingen zijn om soorten niet op de lijst te plaatsen, dan wel aan de lijst toe te voegen. Bijvoorbeeld wanneer het ontbreken van bescherming kan leiden tot negatieve effecten op een (lokale) populatie. Die overwegingen vallen buiten de scope van dit rapport.

Nadat de lijst is vastgesteld behoudt het rapport de functie als achtergronddocument. De lijst zelf is evenwel te allen tijde leidend.

1.4. Aanpak en leeswijzer

In de hiernavolgende hoofdstukken worden de gestelde vragen stapsgewijs beantwoord. Hierbij dient in ogenschouw te worden genomen dat een deel van de provincies inmiddels een eigen (provinciale) lijst met jaarrond beschermde nest- en rustplaatsen hanteert. De onderliggende systematiek kan ook relevant zijn voor de nieuwe landelijke lijst. Daarom wordt de provinciale aanpak nader beschouwd.

In hoofdstuk 2 wordt eerst kort ingegaan op het relevante wettelijke kader (§ 2.1), dat voor zover nodig vervolgens in een nadere context wordt geplaatst (§ 2.2), gevolgd door een beschrijving van recente beleidsmatige ontwikkelingen op provinciaal niveau. In hoofdstuk 3 worden belangrijke en regelmatig in dit rapport terugkomende termen en begrippen nader gedefinieerd en verklaard (§ 3.1) en vervolgens ecologisch ingekaderd (§ 3.2). Hoofdstuk 4 vormt het inhoudelijke deel van de rapportage met een beschrijving van de gehanteerde criteria en hoe deze toegepast zijn. Dit resulteert in Hoofdstuk 5 tot de nieuwe lijsten van vogels waarvoor jaarrond bescherming van nest, rust- of foerageergebied zou moeten gelden.

2. Relevant kader en achtergronden

2.1. Wettelijk kader

Zowel de Wet natuurbescherming (Wnb) als de Omgevingswet (Ow) bevatten een beschermingsregime voor soorten van de Vogelrichtlijn, ofwel alle van nature op het grondgebied van de Europese Unie voorkomende vogelsoorten. De mogelijkheid om succesvol te kunnen broeden en rusten bepaalt, naast voldoende foerageermogelijkheden, in belangrijke mate of een vogelsoort zich op een veilig populatieniveau kan handhaven. Nesten en rustplaatsen van vogels komen dan ook prominent terug in de Wnb en het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal), onderdeel van het stelsel van de Ow. De Wnb wordt ondergebracht in de Ow, waarvan het moment van inwerkingtreding op moment van het opstellen van deze rapportage voorzien wordt voor 1 januari 2023. De Ow bevat vanaf de inwerkingtreding de richtlijnen voor regels en maatregelen die de natuur beschermen. De verwachting is dat de jurisprudentie over jaarrond beschermde nesten niet sterk zal wijzigen nadat de OW in werking is getreden (Onrust 2020).

2.1.1. Wet natuurbescherming

De Wnb bevat een beschermingsregime voor soorten van de Vogelrichtlijn (§ 3.1). In dit beschermingsregime zijn de beschermingsregels van de Vogelrichtlijn en de voor vogels relevante bepalingen van de Verdragen van Bern en Bonn geïmplementeerd.

Artikel 3.1 Wnb (lid 1 t/m 5):

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
5. Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de Staat van Instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

In de algemene bepalingen van de wet is in artikel 1.12, eerste lid onder a opgenomen dat Gedeputeerde staten van de provincies zorg dragen *“voor het nemen van de nodige maatregelen voor de bescherming, de instandhouding of het herstel van biotopen en leefgebieden in voldoende gevarieerdheid voor alle in Nederland natuurlijk in het wild levende vogelsoorten en in het bijzonder de vogelsoorten, genoemd in bijlage I bij de*

Vogelrichtlijn, en de niet in die bijlage genoemde geregeld in Nederland voorkomende trekvogelsoorten”.

2.1.2. Omgevingswet

In het stelsel van de Ow zijn regels voor de bescherming van de natuur opgenomen. Deze zijn afkomstig uit de Wet natuurbescherming en de ‘lagere’ regelgeving: het Besluit natuurbescherming en de Regeling natuurbescherming. De overgang van alle regels van Wet natuurbescherming naar Omgevingswet gebeurt beleidsneutraal, wat betekent dat de geboden bescherming, instrumenten en bevoegdheden zoveel mogelijk gelijk blijven aan de huidige situatie. Een beperkt deel van de regels van de Wet natuurbescherming is beland in de Omgevingswet zelf. Het overgrote deel van de regels is samen met de regels van het Besluit natuurbescherming opgenomen in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal), het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) en het Omgevingsbesluit (Ob). Daarnaast bevatten deze drie algemene maatregelen van bestuur ook sommige regels van de Regeling natuurbescherming. De rest van de Regeling natuurbescherming is overgegaan naar de Omgevingsregeling (Or).

Hoofdstuk 11 van het Bal richt zich op de activiteiten die de natuur betreffen. In aanvulling op artikel 5.1 van de Omgevingswet zijn regels opgenomen die bepalen of een activiteit met betrekking tot de natuur wel of niet vergunningplichtig is. Daarnaast worden in dat hoofdstuk algemene regels opgenomen waaraan eenieder moet voldoen. Paragraaf 11.2.2 richt zich op flora- en fauna-activiteiten met betrekking tot een Omgevingsvergunning in verband met soorten van de vogelrichtlijn.

Met het eerste en derde lid van artikel 11.37 wordt artikel 5 van de vogelrichtlijn grotendeels omgezet. Het artikel wijst de gedragingen aan die worden aangemerkt als omgevingsvergunningplichtige flora- en fauna-activiteit en die daarmee op grond van artikel 5.1, tweede lid, van de Omgevingswet zijn verboden, tenzij een omgevingsvergunning is verleend. Een omgevingsvergunning kan alleen worden verleend, als is voldaan aan het strikte afwijkingskader van artikel 9 in samenhang met artikel 13 van de vogelrichtlijn; dat afwijkingskader is verankerd in artikel 8.74j van Besluit kwaliteit leefomgeving.

Artikel 11.37: aanwijzing vergunningplichtige gevallen soorten vogelrichtlijn: schadelijke handelingen

1. Het verbod, bedoeld in artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder g, van de wet, om zonder omgevingsvergunning een flora- en fauna-activiteit te verrichten, geldt voor:
 - a. het opzettelijk doden of opzettelijk vangen van

- van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn;
 - b. het opzettelijk vernielen of opzettelijk beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van die vogels, of het opzettelijk wegnemen van nesten van die vogels;
 - c. het rapen en onder zich hebben van eieren van die vogels; of
 - d. het opzettelijk storen van die vogels.
2. Het verbod geldt niet als:
- a. het verrichten van die activiteit op grond van een andere wet is toegestaan en is voldaan aan de artikelen 9, eerste en tweede lid, en 13 van de Vogelrichtlijn; of
 - b. de activiteit uitvoering geeft aan:
 - 1°. een instandhoudingsmaatregel als bedoeld in de artikelen 3, eerste lid en tweede lid, onder b, c en d, en 4, eerste lid, eerste zin, en tweede lid, van de Vogelrichtlijn en artikel 6, eerste lid, van de Habitatrichtlijn; of
 - 2°. een passende maatregel als bedoeld in artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn.
3. Het verbod op het opzettelijk storen van vogels, bedoeld in het eerste lid, onder d, geldt niet, als het storen niet van wezenlijke invloed is op de Staat van Instandhouding van de vogelsoort.

2.2. Context jaarrondbescherming

In deze paragraaf worden de beschermingsbepalingen van nestplaatsen, rustplaatsen en essentiële foerageergebieden kort nader geduid. Voor een nadere uitleg van de begrippen kan worden verwezen naar hoofdstuk 3.

Nestplaatsen

De meeste vogelsoorten maken elk jaar een nieuw nest. Op het moment dat de nestlocaties in gebruik zijn (vanaf de nestbouw tot het moment dat de jongen het nest definitief hebben verlaten) vallen ze onder de verbodsbepalingen van de Wnb respectievelijk de Ow (paragraaf 2.1). Deze bepaling komt er in de kern op neer dat niet zozeer het seizoen bepalend is voor de bescherming, maar de vraag of het nest daadwerkelijk in gebruik is. Hieronder vallen nestbouw, balts en paring in of nabij het nest, bebroeden van de eieren, de jongenfase en net uitgevlogen jongen die terugkeren naar het nest om daar gevoerd te worden en/of van het nest gebruik maken om te slapen. Deze bescherming is ook verankerd in de Vogelrichtlijn (artikel 5, sub b en c) en geregeld bevestigd in de jurisprudentie waaronder van

het Europees Hof van Justitie². Aan nesten van vogelsoorten die ieder jaar naar hetzelfde nest terugkeren, moet jaarronde bescherming toekomen³.

Ten aanzien van de omgeving waarin nesten worden gemaakt heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in eerdere uitspraken aangegeven dat wanneer een vogel elk jaar een nieuw nest in dezelfde omgeving maakt, die omgeving buiten het broedseizoen niet *zonder meer* beschermd is⁴. Dat zal afhangen van de locatiespecifieke omstandigheden. Zoals gesteld geeft dit rapport op basis van ecologische parameters een onderbouwing van de vogelsoorten waarvan de nestplaatsen (en rustplaatsen en/of foerageergebied) kwalificeert voor jaarrondbescherming. Het uitgangspunt daarbij is dat ook het behoud van de directe omgeving van een nestplaats essentieel kan zijn voor de duurzame instandhouding van een soort.

Rustplaatsen

Bescherming van rustplaatsen is bekend uit de Habitatrichtlijn maar vloeit wat vogels betreft vooral voort uit het Verdrag van Bern (artikel 6, sub b (*the deliberate damage to or destruction of breeding or resting sites*) en sub c (*the deliberate disturbance of wild fauna, particularly during the period of breeding, rearing and hibernation, insofar as disturbance would be significant in relation to the objectives of this Convention*)). De koppeling met het Verdrag van Bern blijft onder de Ow gehandhaafd, waardoor wordt herbevestigd dat nest en rustplaats niet hetzelfde zijn⁵.

Wat een rustplaats in het geval van vogels dan wel is, is niet helder afgebakend maar kan in overeenstemming met de Habitatrichtlijn worden beschouwd als een plaats die aan zodanige ecologisch vereisten voldoet dat de rustplaats een soort in een deel van de levenscyclus in staat stelt om daar geregeld te verblijven en succesvol te rusten. Indien de locatie niet geregeld wordt gebruikt, zal die niet als rustplaats kwalificeren. Rustplaatsen zijn daarmee zo ongeveer synoniem voor vaste verblijfsplaatsen. In de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden wordt voor niet-broedvogels zoals overwinterende ganzen de term 'slaapplaatsen' gehanteerd, waarbij het om 'nachtslaapplaatsen' en 'dagslaapplaatsen' kan gaan. Sommige 's nachts naar voedsel zoekende soorten

2 HvJ EG van 27 april 1988, C-252/85 (ECLI: EU:C: 1988:202, r.o. 9) waarin het Hof stelt dat onafgebroken bescherming van het leefgebied van de vogels noodzakelijk is voor zover de soorten in vorige jaren gebouwde nesten jaarlijks opnieuw benutten.

3 Zie uitspraak van de ABRvS van 25 februari 2009 (ECLI:NL:RVS:2009:BH3985), Milieu en Recht 2009/31K en het Hof van Justitie-arrest van 27 april 1988 (C-252/85).

4 ABRvS 25 februari 2009, zaaknr. 200803873/1, punt 2.4.1 en ABRvS15 februari 2012, zaaknr 201102473/1/A3, punt 2.3.1.

5 Kamerstukken II 2018/19, 34985, nr. 51; pag. 22 en (Nota van Toelichting ontwerp-Aanvullingsbesluit natuur Omgevingswet).

zoals Smient slapen namelijk vooral overdag. Uit het *Guidance* document van de Europese Commissie valt af te leiden dat (ook geregelde of doorlopend benutte) foerageergebieden en vliegroutes niet tot rustplaatsen worden gerekend.

Essentiële foerageergebieden

De Wnb en Ow noemen essentiële foerageergebieden niet expliciet. Tegelijkertijd zijn omstandigheden denkbaar waarin vogels niet succesvol kunnen broeden of rusten wanneer – in de nabijheid – niet voldoende voedsel beschikbaar is (zie hoofdstuk 3). Hiermee kan ook essentieel foerageergebied onder de reikwijdte van de beschermingsbepalingen van de Wnb en Ow vallen. Dit is ook het geval indien aantasting van essentiële foerageergebieden de te bereiken of behouden Gunstige Staat van Instandhouding (verder) buiten bereik kan brengen. Op grond van de algemene bepalingen van de Wnb (artikel 1.12, eerste lid onder a, zie § 2.1.1) kunnen essentiële foerageergebieden (foerageerlocaties) in sommige gevallen ook onder de reikwijdte van de wet vallen.

2.3. Ontwikkelingen in de bescherming van vaste nest- en rustplaatsen

Bij de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming per 1 januari 2017 heeft elke provincie de bevoegdheid om eigen aanvullend soortenbeleid vast te stellen, waaronder beleid ten aanzien van jaarrond beschermde nest- en rustplaatsen. De provinciale lijsten zijn geraadpleegd om na te gaan welke ecologische criteria daaraan ten grondslag liggen. Informatie daarover kan immers worden benut bij het opstellen van de nieuwe landelijke lijst. Om een goed beeld te krijgen van de situatie per provincie zijn de provinciale websites geraadpleegd. Van een aantal provincies (Drenthe, Groningen, Noord-Brabant, Zeeland, Zuid-Holland) is bovendien een nadere toelichting verkregen, telefonisch of per email. De situatie is als volgt:

- *Eigen provinciale lijst*: de helft van de provincies (Noord-Holland, Friesland, Flevoland, Overijssel, Limburg en Gelderland) hanteert inmiddels een provinciale lijst van jaarrond beschermde nesten. Op deze lijst is meestal speciale aandacht voor soorten die typisch zijn voor de betreffende provincie en/of soorten die in de provincie kwetsbaar zijn of een ongunstige provinciale Staat van Instandhouding kennen.
- *Vigerende landelijke lijst (RVO)*: vijf provincies (Zuid-Holland, Utrecht, Zeeland, Noord-Brabant en Drenthe) hanteren (vooralsnog) de indicatieve lijst van jaarrond beschermde nesten van de RVO. Zij oriënteren zich op het opstellen van een provinciale lijst of zijn daar mee bezig. Dit geldt voor

Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Drenthe.

- *Geen lijst*: de provincie Groningen hanteert geen lijst meer bij ontheffingsaanvragen, maar laat (de ecooloog in kwestie) per geval beslissen of het om een essentiële nest- of rustplaats gaat.

Tabel 2.1 geeft een overzicht van de huidige RVO-lijst en de verschillen en overeenkomsten met de lijsten per provincie.

Bepaalde provincies hebben hun lijst inmiddels veranderd in provinciale verordeningen, waardoor de lijst een wettelijke status heeft gekregen. Afgaande op de omschrijving, lijkt dit in elk geval voor de provincies Fryslân (*“Op de volgende categorieën gelden de verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming het gehele seizoen”*) en Utrecht (*“Nesten van vogelsoorten van categorie 1 t/m 4 zijn onder alle omstandigheden jaarrond beschermd.”*) van toepassing. Daarnaast hebben sommige provincies gekozen voor een andere omschrijving van de categorieën.

Opvallend hierin is provincie Gelderland; deze provinciale lijst kent een indeling in twee categorieën: *“4. Soorten waarvan de nesten als permanente verblijfplaats kwalificeren (jaarrond beschermde nesten) en 5. Soorten waarvan de nesten als permanente verblijfplaats kunnen kwalificeren indien geen c.q. onvoldoende alternatieve locaties aanwezig zijn (mogelijk jaarrond beschermde nesten)”*.

Wat soortselectie betreft, valt op dat provincie Fryslân de meeste ‘eigen’ soorten op de lijst heeft gezet. In totaal staan op deze lijst 25 soorten die niet voorkomen op de RVO-lijst. Het gaat veelal om kolonievormende soorten, zoals Aalscholver, Lepelaar, diverse meeuwen en sterns, maar bijvoorbeeld ook om een soort als Blauwe Kiekendief en om weidevogels zoals Scholekster en Grutto (Categorie 5).

Provincie Limburg is de provincie die de meeste soorten van de lijst heeft verwijderd ten opzichte van de RVO-lijst. Dit betreffen soorten die niet voorkomen in de provincie (Eider, Hop, Kleine Vliegenvanger, Ruigpootuil) en soorten van categorie 5. Enkele voorbeelden van ontbrekende soorten op de Limburgse lijst zijn: Bonte Vliegenvanger, Grauwe Vliegenvanger, Ekster, Grote en Kleine Bonte Specht, Groene Specht, Koolmees, Pimpelmees, Spreeuw en Zwarte Kraai.

Soorten die op minstens vier provinciale lijsten geschrapt zijn ten opzichte van de RVO-lijst, betreffen: Brilduiker, Ekster, Hop, Kleine Vliegenvanger, Kortsnavelboomkruiper, Pimpelmees, Ruigpootuil en Zwarte Kraai. Wat betreft Brilduiker, Hop, Kleine Vliegenvanger, Kortsnavelboomkruiper en Ruigpootuil heeft dit waarschijnlijk te maken met het ontbreken

Tabel 2.1. Overzicht van bestaande RVO- en provinciale lijsten van jaarrond beschermde nesten, waarbij de huidige landelijke RVO-lijst in de grijs gearceerde kolom als referentie is gegeven. Soorten die wel op de RVO-lijst staan, maar niet op de provinciale lijsten zijn oranje gearceerd. Soorten die niet op de RVO-lijst staan maar wel op de provinciale lijsten zijn groen gearceerd. Soorten die op de RVO-lijst zijn maar in de provinciale lijsten in een andere categorie zijn geplaatst, zijn blauw gearceerd. Groningen is buiten beschouwing gelaten, omdat deze provincie geen lijst hanteert. Onder de tabel zijn de vijf onderscheidde categorieën toegelicht.

Type lijst	RVO NL	NH RVO	ZH RVO	Fr prov.	Fl prov.	Ov prov.	Utr RVO	Zld RVO	NB RVO	Dr RVO	Li prov.	Gld prov.
Aalscholver				2								
Bergeend				5								
Bijeneter											4	
Blauwe Kiekindief				5								
Blauwe Reiger	5	5	5	2	5b	5	5	5	5	5	4	5
Boerenzwaluw	5	5	5	5	3	3	5	5	5	5	2	5
Bontbekplevier				5								
Bonte Vliegenvanger	5	5	5			5	5	5	5	5		5
Boomklever	5	5	5			5	5	5	5	5		5
Boomkruiper	5	5	5			5	5	5	5	5		5
Boomvalk	4	4	4	4	5a	4	4	4	4	4	3	4
Bosuil	5	5	5	3	4	3	5	5	5	5	2	5
Brilduiker	5	5	5				5	5	5	5		5
Buizerd	4	4	4	4	5a	4	4	4	4	4	4	4
Draaihals	5	5	5	4	5b	5	5	5	5	5	4	5
Dwergstern				2								
Eider	5	5	5	5			5	5	5	5		5
Ekster	5	5	5				5	5	5	5		5
Gekraagde Roodstaart	5	5	5	5		5	5	5	5	5		5
Gierzwaluw	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	4
Glanskop	5	5	5	5		5	5	5	5	5		5
Grauw Klauwier											4	
Grauwe Vliegenvanger	5	5	5			5	5	5	5	5		5
Groene Specht	5	5	5		5b	5	5	5	5	5		5
Grote Bonte Specht	5	5	5		5b	5	5	5	5	5		5
Grote Gele Kwikstaart	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	4
Grote Mantelmeeuw				5								
Grote Stern				2								
Grote Zilverreiger				2								
Grutto				5		5					4	
Havik	4	4	4	4	5a	4	4	4	4	4	3	4
Hop	5	5	5				5	5	5	5		5
Huismus	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	4
Huiszwaluw	5	5	5	2	5b	2	5	5	5	5	2	5
IJsvogel	5	5	5	3	5b	5	5	5	5	5	4	5
Kerkuil	3	3	3	1	1	3	3	3	3	3	1	4
Kleine Bonte Specht	5	5	5	5	5b	5	5	5	5	5		5
Kleine Mantelmeeuw				5								
Kleine Vliegenvanger	5	5	5				5	5	5	5		5
Kokmeeuw				5								
Koolmees	5	5	5				5	5	5	5		5
Kortsnavelboomkruiper	5	5	5			5	5	5	5	5		5
Kraanvogel				5								
Kramsvogel											4	
Kwartelkoning											4	
Lepelaar				2								
Middelste Bonte Specht				5	5b	5						
Noordse Stern				2								
Oehoe	3	3	3	3	5a	3	3	3	3	3	1	4
Oeverzwaluw	5	5	5	5	5b	5	5	5	5	5	4	5
Ooievaar	3	3	3	3	5a	3	3	3	3	3	2	4
Paapje				5							4	
Pimpelmees	5	5	5				5	5	5	5		5

	RVO	NH	ZH	Fr	Fl	Ov	Utr	Zld	NB	Dr	Li	Gld
Type lijst	NL	RVO	RVO	prov.	prov.	prov.	RVO	RVO	RVO	RVO	prov.	prov.
Purperreiger				2								
Raaf	5	5	5	3	5a	4	5	5	5	5	3	5
Ransuil	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4
Ringmus				2		5					4	
Rode Wouw					5a						3	
Roek	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	4
Roerdomp											4	
Ruigpootuil	5	5	5	5			5	5	5	5		5
Scholekster				5								
Slechtvalk	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	4
Sperwer	4	4	4	4	5a	4	4	4	4	4	4	4
Spotvogel											4	
Spreeuw	5	5	5	5	5b	5	5	5	5	5		5
Steenuil	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Stormmeeuw				2								
Strandplevier				5								
Tapuit	5	5	5		5b	5	5	5	5	5		5
Torenvalk	5	5	5	3	3	4	5	5	5	5	3	5
Tureluur						5						
Veldleeuwerik						5						
Visdief				5							4	
Wespendief	4	4	4	4	5a	4	4	4	4	4	3	4
Wulp						5					4	
Zeearend	5	5	5	4	5a	4	5	5	5	5		5
Zilvermeeuw				5								
Zomertortel						5					4	
Zwarte Kraai	5	5	5				5	5	5	5		5
Zwarte Mees	5	5	5			5	5	5	5	5		5
Zwarte Roodstaart	5	5	5			5	5	5	5	5		5
Zwarte Specht	5	5	5	3	5b	3	5	5	5	5	4	5
Zwarte Stern				2								
Zwarte Wouw	4	4	4	4	5a	4	4	4	4	4	3	4
Zwartkopmeeuw				2								

Cat. Omschrijving categorieën RVO-lijst

- Nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats.
- Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.
- Nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.
- Vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen.
- Nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen.

van de soort als broedvogel in de desbetreffende provincie. Wat betreft Ekster, Pimpelmees en Zwarte Kraai is het aannemelijk dat de soort niet opgenomen is vanwege een Gunstige Staat van Instandhouding.

Soorten die op minstens twee provinciale lijsten toegevoegd zijn ten opzichte van de RVO-lijst, betreffen: Grutto, Middelste Bonte Specht, Paapje, Ringmus, Rode Wouw, Wulp en Zomertortel. Afgezien van Middelste Bonte Specht betreft dit soorten met een matig of zeer Ongunstige Staat van Instandhouding. De Middelste Bonte Specht kent een Gunstige Staat van Instandhouding, maar kan beschouwd worden als een kwetsbare soort, omdat de soort pas sinds eind 20^e eeuw toenemend is als broedvogel in Nederland en habitat bezet dat in Nederland schaars beschikbaar is. Tot slot valt op dat een aantal soorten op meerdere (≥ 2) provinciale lijsten in een andere categorie geplaatst is dan op de RVO-lijst. Dit betreffen: Blauwe Reiger, Boerenzwaluw, Bosuil, Draaihals, Huiszwaluw, IJsvogel, Kerkuil, Oehoe, Ooievaar, Raaf, Torenvalk en Zwarte Specht.

Categorie 1 van de RVO-lijst heeft betrekking op *“nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats (voorbeeld: steenuil)”*. De omschrijving van categorie 1 op de provinciale lijsten van de provincies Noord-Holland, Fryslân, Flevoland, Overijssel en Limburg is van gelijke strekking. De provincie Gelderland heeft het aantal categorieën van de lijst teruggebracht naar 2. Afgezien van deze omschrijvingen, heeft geen van de provinciale lijsten het over het beschermen van vaste rust- en verblijfplaatsen of essentiële foerageergebieden. In sommige provincies wordt die toevoeging wel overwogen.

In Friesland is afgeweken van het ecologische advies (Alefs, 2021) om buizerdnesten niet jaarrond te beschermen, omdat de Buizerd goed in staat zou zijn om een nieuw nest te bouwen. De provincie heeft de soort echter gehandhaafd op de provinciale lijst. Hiervoor is gekozen om het gericht verwijderen van nesten van roofvogels buiten het broedseizoen te voorkomen, met het oog op het risico op misbruik (mondelinge toelichting provincie Fryslân). Clandestiene bestrijding van roofvogels is in delen van Nederland niet uitzonderlijk (Bijlsma & van Tulden 2022), waaronder in Friesland (Bos 2011). Als dit *gericht* weghalen van buizerdnesten buiten het broedseizoen op enige schaal zou gebeuren dan zou dit negatieve gevolgen hebben voor de Staat van Instandhouding van de soort.

3. Definities en ecologische omkadering

3.1. Definities

In deze paragraaf wordt een aantal belangrijke en regelmatig in dit rapport terugkomende termen en begrippen nader gedefinieerd en verklaard (op alfabetische volgorde weergegeven).

Exoot

De vogelsoorten die worden gerekend tot exoten vallen in beginsel niet onder de beschermingsregels van de Vogelrichtlijn en de Wet natuurbescherming. In artikel 1 van de Vogelrichtlijn wordt immers gesteld dat de richtlijn betrekking heeft op de instandhouding van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de lidstaten waarop het Verdrag van toepassing is. Er bestaat dus geen noodzaak om exoten op een gunstig populatieniveau te houden of te brengen. Bij invasieve exoten die in het kader van EU-Verordening 1143/2014 zijn geplaatst op de Unielijst is dat zelfs onwenselijk vanwege een bedreiging voor inheemse soorten. Een lijst met jaarrond beschermde nest- en rustplaatsen van vogels kan zich dus niet strekken tot exoten, die in dit rapport verder buiten beschouwing blijven. In de Wet natuurbescherming is in artikel 1.11 de algemene zorgplicht opgenomen, die van toepassing is op alle in het wild levende dieren (en niet alle *van nature* in het wild), waar ook in het wild levende uitheemse soorten onder vallen. In de praktijk betekent dit dat in het wild levende dieren niet zondermeer gedood of gevangen mogen worden. Wegvangen of afschot van in het wild levende exoten gaat middels ontheffingen of vergunningen.

In deze analyse blijft ook Grote Canadese Gans buiten beschouwing, hoewel die formeel nog als een inheemse soort wordt beschouwd⁶. De Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) bestempelde de soort in het jaar 2000 als potentiële dwaalgast, omdat niet kon worden uitgesloten dat de ondersoorten *parvipes* en *interior* Nederland op eigen kracht zouden kunnen bereiken (De Bruin, 2000). Vanaf 2020 wordt een derde ondersoort *canadensis* echter weer als exoot beschouwd en van de Nederlandse lijst van wilde vogels afgevoerd, omdat er geen aanvaarde gevallen zijn van welke ondersoort van de Grote Canadese Gans dan ook (van der Spek & CDNA 2020). Het Nederlandse soortenregister noemt Grote Canadese Gans ook een exoot, evenals Sovon Vogelonderzoek Nederland (Sovon 2020).

Conform de criteria van de Rode Lijst wordt een uitheemse soort die voor 1900 al ingeburgerd was beschouwd als van nature in Nederland voorkomend. Dit geldt alleen voor de Fazant (van Kleunen *et al.* 2017, Sovon Vogelonderzoek Nederland 2020).

Essentieel foerageergebied

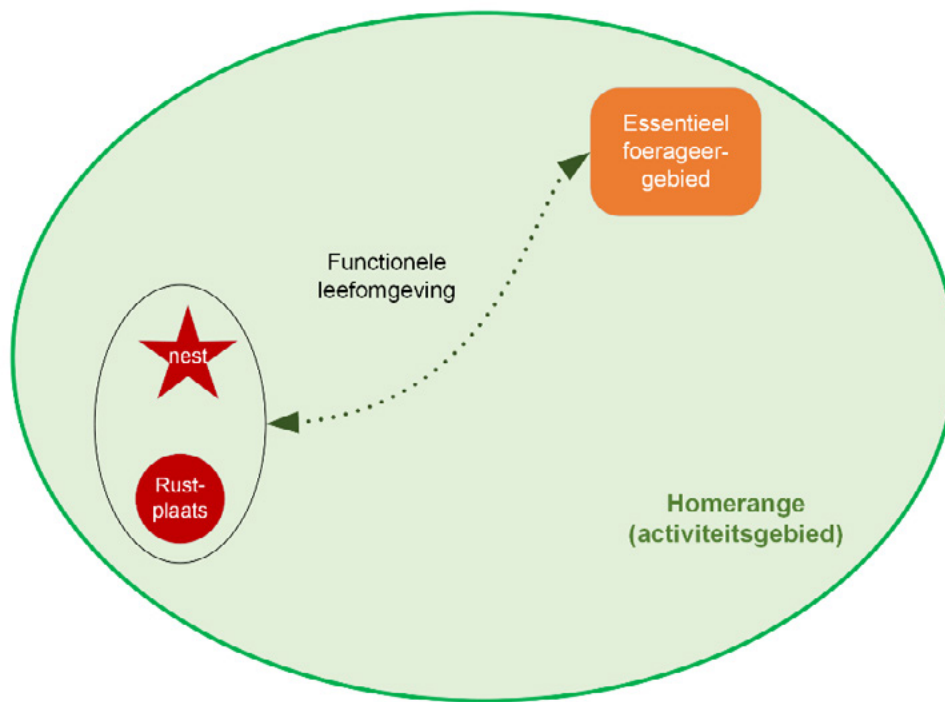
Het gaat hierbij niet om het totale leefgebied waarin gevoerd wordt, maar om een specifiek deelgebied of locatie waar in een bepaalde periode van het jaar geregeld of geconcentreerd gevoerd wordt en welke noodzakelijk is voor het duurzaam voortbestaan van de soort in het gebied. De locatie kan daarmee essentieel zijn voor de overleving van lokale subpopulaties. Essentieel foerageergebied voor broedvogels valt onder de reikwijdte (en definitie) van de functionele omgeving (zie hierna).

Functionele omgeving

Dit zijn de onderdelen die onlosmakelijk verbonden zijn met het nest, dus naast de nestomgeving ook de locaties die van essentieel belang zijn voor de voedselvoorziening van de jongen en de oudervogels, de rustplaatsen en om te ruien (het kerngebied binnen de homerange). Essentiële onderdelen zijn: (aan)vliegroutes naar het nest, rustplaatsen, ruipplaatsen, uitzichtpunten in de omgeving van het nest, locaties die van belang zijn voor de balts en voortplanting van een individu en het veilig opgroeien van de jongen (zie figuur 3.1).

Indien een nest (het object) jaarrond beschermd wordt, maar de functionele (leef)omgeving daarvan niet, is het nest als zodanig niet meer functioneel als de omgeving wordt aangetast. In de praktijk worden alleen het (leef)gebied nabij het nest (soortspecifiek, indicatief enkele tientallen tot honderden meters rondom) gerekend tot de functionele leefomgeving. Verder weg gelegen gebieden zijn in de regel niet aan één bepaald nest toe te rekenen doordat het door meer individuen benut wordt, maar kunnen wel onder de definities van functioneel leefgebied vallen. Activiteiten met verlies van bijvoorbeeld foerageergebied tot gevolg, kunnen vooral bij soorten met een kleine actieradius of specifiek foerageergedrag tot verlies van nestplaatsen leiden. Een verlies van 1 ha foerageergebied van de Steenuil (actieradius van enkele honderden meters) kan al snel leiden tot een verlies van 10% of meer van het foerageergebied. Bij de Havik (actieradius enkele kilometers) zou dat minder dan 0,1% zijn.

⁶ Zie Besluit natuurbescherming art. 3.1, Regeling natuurbescherming artikel 3.1 en de recente jurisprudentie van de ABRvS inzake het vangen en doden van deze soort, waaronder ECLI:NL:RVS:2020:2114, ECLI:NL:RVS:2019:1534, ECLI:NL:RVS:2019:1535.

Figuur 3.1 Visualisatie van de verschillende onderdelen van het leefgebied van een vogelsoort. Het nest is de plek waar daadwerkelijk gebroed wordt, het essentiële foerageergebied is noodzakelijk voor het voortbestaan op deze locatie en dus onderdeel van de functionele leefomgeving. Het gebied waar de soort aanwezig is, maar niet daadwerkelijk essentieel benut is de homerange, daarbinnen liggen alle noodzakelijke functies (maar niet per se aaneengesloten, bijvoorbeeld een akker of kwelder waar een Grauwe Kiekendief jaagt).

Per soort is per situatie een inhoudelijke beoordeling nodig wat de ruimtelijke afbakening is van de nestplaats of functionele leefomgeving.

Home range

Gebied waarbinnen een individu alle dagelijkse activiteiten uitvoert. In de praktijk is dit een ruimer gebied dan de functionele leefomgeving.

Locatie-/plaatstrouw

Het terugkeren van een individu⁷ van een soort naar dezelfde functionele leefomgeving. In sommige gevallen wordt daarbij het nest van voorgaande jaren gebruikt of gerenoveerd (zie: nestplaatstrouw), maar in veel gevallen wordt in de buurt van het nest uit het voorgaande jaar een nieuw nest gebouwd of een ander bestaand nest uit voorgaande jaren betrokken. Kolonievogels zijn hiervan een typerend voorbeeld. De trouw aan de locatie kan samenhangen met schaars beschikbaar habitat (zie definitie hier onder) om veilig te kunnen broeden en rusten.

Nest

Een nest is een plaats waar vogels hun jongen voortbrengen. Dit is de plek waar eieren worden uitgebroed. Veel soorten zijn ook na het broeden gebonden aan het nest omdat de jongen daar verblijven tot ze vliegvlug zijn. Ze worden daar gevoerd, kunnen rusten en

ontvangen warmte en veiligheid van hun ouders. Een nest is beschermd in de periode van nestbouw, leggen van de eieren, broeden van de eieren en het voeren van de jongen op het nest – totdat de jongen zijn uitgevlogen en geen binding meer hebben met het nest. Sommige vogels gebruiken het nest meerdere keren in het broedseizoen.

Een nest is daarmee een strikte interpretatie van alleen de plek waar de eieren worden uitgebroed, conform uitspraken van de Raad van State⁸. Het betreft de locatie exclusief de voor een goed broedsucces noodzakelijke functionele omgeving. Naast het nest is voor de duurzame overleving van een soort ook de functionele omgeving (zie daar) nodig om jongen groot te brengen. De noodzaak tot bescherming reikt daarmee verder dan alleen het object nest.

Nestlocatie

Exacte locatie waar een nest gelegen is.

Nestplaats

Nestlocatie en functionele leefomgeving.

Populaties die niet van wilde herkomst zijn

Hiermee worden niet alleen (sub)populaties van exoten en gedomesticeerde vormen van inheemse vogelsoorten (zoals Soepgans of Boerengans) bedoeld, maar ook

⁷ Het kan daarbij gaan om hetzelfde individu van de soort of om een ander individu (bij sommige soorten waaronder roofvogels kan het om een nakomeling of soortgenoot gaan van het paar dat eerder de nestlocatie heeft benut).

⁸ In onder andere de uitspraken in RvS-zaken 200803873/1, 200903009/1/R1 en 201609979/2/R6, waarin gesteld wordt dat 'de Grutto niet jaarlijks naar hetzelfde nest terugkeert. [...] valt de broedplek van de grutto daarom buiten het broedseizoen niet onder de reikwijdte van het begrip nest [...].'

(sub)populaties die zijn opgebouwd door ontsnapte exemplaren van in gevangenschap gehouden vogels die behoren tot artikel 1 van de Vogelrichtlijn. Een voorbeeld hiervan is de Casarca. Al deze vogels worden beschouwd als niet van nature in Nederland voorkomend. Een lijst met jaarrond beschermde nest- en verblijfsplaatsen van vogels kan zich dus niet strekken tot soorten of populaties die niet van wilde herkomst zijn.

Vaste rustplaats

In het *Guidance* document van de Habitatrichtlijn worden rustplaatsen gedefinieerd als gebieden die essentieel zijn om een dier of groep dieren te onderhouden wanneer ze niet actief zijn. Dit is inclusief structuren die dieren gecreëerd hebben als rustplaats.

Rustplaatsen die geregeld gebruikt worden, binnen of tussen jaren, kunnen kwalificeren voor jaarrondbescherming. Dit geldt ook voor locaties die niet permanent bezet zijn, maar waarvan een redelijke kans bestaat dat de soort terug keert naar deze rustplaats, zoals bijvoorbeeld ruiplaatsen of hoogwatervluchtplaatsen. Rustplaatsen die essentieel voor overleving zijn, kunnen een of meer structuren en habitatkenmerken bevatten die nodig zijn voor rusten, slapen, schuilen of ruïen. Voor vogels is een locatie als rustplaats relevant wanneer die aan zodanige specifieke ecologische vereisten voldoet dat die geregeld, dat wil zeggen meer dan incidentele basis, benut wordt door vogels om daar in een bepaalde fase van de levenscyclus succesvol te kunnen rusten (overwintering, ruïen, slapen et cetera). Incidenteel benutte locaties kwalificeren niet als zodanig (evenmin als foerageergebieden⁹ en vliegroutes). Indien een rustplaats op dat moment door de soort in kwestie ook benut wordt als broedlocatie, dan wordt die beschouwd als nestplaats en niet als rustplaats.

Rusten

Gedrag van vogels die niet actief zijn, behalve het vertonen van alertheid. Het kan bijvoorbeeld om slapende vogels gaan.

Slaapplaats

Zie rustplaats. Bij de gebiedsbescherming wordt in de regel gesproken over slaapplaatsen (van Els *et al.* 2020) omdat daarvoor in 19 Natura 2000-gebieden voor 56 soorten instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd.

Schaars beschikbaar habitat

Hierbij wordt bedoeld op habitat dat als functionele leefomgeving fungeert (ook broedhabitat genoemd) dat veelal als gevolg van menselijk handelen beperkt of limitatief beschikbaar is (landelijk of in een bepaalde regio). Limitatief wordt beschouwd als zeldzaam of beperkt aanwezig, waarbij het feit dat het weinig aanwezig is de vestiging of het gebruik ervan door vogels de beperkende factor is. Het type zou onder meer natuurlijke omstandigheden voldoende aanwezig kunnen zijn. Bij schaars beschikbaar habitat kan gedacht worden aan locaties waar kolonievogels broeden (eilanden en andere locaties die vrij zijn van grondpredatoren), beken en beekoevers, rustige stranden, duinen en heiden, extensief gebruikte schuren op boerenerven, oud waterriet en bepaalde bostypen. Aantasting van de kwantiteit of kwaliteit daarvan kan daarmee leiden tot een verslechtering van de Staat van Instandhouding van de soort in kwestie. Door het veelal zeldzame karakter vallen deze locaties veelal ook onder gebiedsbescherming (Natura 2000-gebieden en NNN), maar de specifieke bescherming ten gunste van de vogelsoort is daarbij niet altijd sluitend.

Territorium

Een territorium is het gebied van een (broed)vogel dat verdedigd wordt tegen soortgenoten, indringers en/of concurrenten. Een territorium kan een andere omvang en begrenzing hebben dan de functionele omgeving en de homerange. Er kan bijvoorbeeld overlap zijn van foerageergebieden van verschillende territoria. Omdat de omvang, maar ook het gebruik en bijvoorbeeld de mate van verdediging sterk verschilt per soort, wordt in relatie tot bescherming deze term niet gebruikt.

Vaste verblijfplaats

Bij vogels zijn vaste verblijfplaatsen grotendeels, maar niet geheel, synoniem met rustplaatsen. Een locatie die aan zodanige specifieke ecologische vereisten voldoet dat die op geregelde, meer dan incidentele, basis benut wordt door vogels om daar in een bepaalde fase van de levenscyclus succesvol te verblijven (rusten, foerageren, etc). Daarbij kan worden gedacht aan een vaste visplek van een IJsvogel, waarbij er geen uitwijkmogelijkheden zijn. Incidenteel benutte locaties kwalificeren niet als zodanig, evenmin als vliegroutes. Indien een vaste verblijfplaats op dat moment door de soort in kwestie ook benut wordt als broedlocatie, dan wordt die beschouwd als nestplaats of is deze onderdeel van de functionele omgeving en niet als aparte vaste verblijfplaats.

NB: Gelet op de grote overlap tussen rustplaats en vaste verblijfsplaats wordt het laatste begrip in dit rapport niet meer gebruikt. Dit voorkomt verwarring, terwijl de essentie van de vaste verblijfplaats de rustplaats is.

⁹ Foerageergebieden worden bij soorten van de Habitatrichtlijn in de regel niet tot te beschermen rustplaatsen geregeld, tenzij deze gebieden samenvallen met een rustplaats of de ecologische functie van een rustplaats wordt verstoord door aantasting van een foerageergebied (ABRVs 12 februari 2014, ECLI:NL:RVS:2014:442 en ABRV's 18 mei 2011, ECLI:NL:RVS:2011:BQ4908).

Voortplantingsplaats

Een voortplantingsplaats is gedefinieerd als de gebieden die nodig zijn voor het succesvol zorgen voor nageslacht. Het omvat plekken voor paarbinding, territoriumafbakening, het nest en de bijbehorende onmiddellijke omgeving, de locatie waar jongen worden grootgebracht (sommige soorten verlaten het nest, maar verblijven nog wel een periode rondom het nest). Voortplantingsplaatsen die regelmatig gebruikt worden kunnen in aanmerking komen voor jaarrondbescherming. Een voortplantingsplaats omvat conform deze uit het *Guidance*-document Habitatrichtlijn ontleende definitie dus de nestplaats en een deel van de functionele leefomgeving. Het foerageergebied voor zover essentieel voor de voedselvoorziening van het ouderpaar en de nestjongen valt hier niet expliciet onder.

NB: Gelet op de overlap met nestplaats en functionele leefomgeving wordt het begrip voortplantingsplaats in dit rapport niet verder gebruikt.

3.2. Nadere ecologische omkadering van nestplaatsen en rustplaatsen

3.2.1. Nestplaatsen

Over het ecologische belang van behoud van vaste nestplaatsen is relatief veel gepubliceerd. Zoals hiervoor aangegeven komt het er in de kern op neer dat sommige soorten met vaste nestplaatsen niet goed kunnen anticiperen op aantasting van deze vaste nestplaatsen en/of bijbehorende functionele leefomgeving. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak specifiek en soms schaars of beperkt beschikbaar. Voor een aantal veel voorkomende soorten is dat nader ecologisch onderbouwd in kennisdocumenten van BIJ12: voor Buizerd, Gierzwaluw, Huismus, Kerkuil, Roek en Steenuil. Zie hiervoor bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/kennisdocumenten-soorten-ontheffingen-wet-natuurbescherming

Jaarrond bescherming is aan de orde wanneer de nestplaats duurzaam behouden kan blijven of blijft, waardoor een soort vaker (meer seizoenen) gebruik kan blijven maken van het nest of de locatie. Het gaat er daarbij om de bestendigheid van het broedgebied te behouden. Hieronder valt niet alleen het nest, maar het gaat om het duurzaam behouden van de functionele leefomgeving. Wanneer bijvoorbeeld alleen de boom behouden wordt waarin het nest zich bevindt, maar het omliggende bos wel verdwijnt, zal door de aantasting van de omgevingsvariabelen het nest niet meer functioneel gebruikt worden (er is geen sprake meer van bos). Overigens is dit niet alleen relevant bij ruimtelijke ontwikkelingen, maar ook bij bestendig beheer en onderhoud of gebruik en benutting van terreinen.

Diverse vogelsoorten hebben zich kunnen voegen naar het gebruik van half-natuurlijke of minder natuurlijke landschappen zoals weidevogels (waarbij het behoud van graslanden en dus het beheer of benutting essentieel is) of dak- en gebouwbroeders. Het beheren of onderhouden van de functionele omgeving is noodzakelijk om het leefgebied bestendig te behouden en daarmee relevant voor het behouden van soorten op die locatie. Voor genoemde voorbeelden zijn dat bijvoorbeeld voldoende openheid en beschikbare foerageer- en schuilplekken. De nestplaats omvat dus meer dan alleen het nest (zie ook paragraaf 3.1). Per soort is per situatie een inhoudelijke beoordeling nodig wat de ruimtelijke afbakening is van de nestplaats of functionele leefomgeving. De soortbesprekingen (paragraaf 5.3) geven waar mogelijk een indicatie van de omvang.

3.2.2. Rustplaatsen

Over de betekenis van rustplaatsen van vogels is veel minder gepubliceerd. In de context van Nederlandse soortbeschermingsregime kan dat mede komen doordat er geen helder beeld bestaat van aard en betekenis van rustplaatsen. Daarom wordt daar in deze paragraaf nader op ingegaan.

Rustplaatsen van vogels verdienen in eerste plaats bescherming omdat rust bij vogels noodzakelijk is voor het onderhouden van een gezonde fysiologie. De hoeveelheid rust per vogelsoort varieert enorm, van slechts 3-4 uur per etmaal bij sommige zangvogels tot meer dan 16 uur bij uilen (Campbell & Tobler 1984). Steltlopers in het intergetijdengebied maken ongeveer twee maal per dag, bij hoogwater wanneer niet gefoerageerd kan worden op droogvallende platen of slikken, gebruik van zogenaamde hoogwatervluchtplaatsen. Verstoring van deze rust kan, zeker tijdens winterse omstandigheden, tijdens de trek (o.a. van steltlopers in Waddenzee en Delta) of in tijden van voedselschaarste, leiden tot een verminderde conditie en daarmee lagere kans op overleving of succesvolle reproductie. Dit vormt daarmee een directe bedreiging van de Staat van Instandhouding van vogelsoorten.

In de literatuur worden verschillende redenen aangedragen voor de gewoonte van veel soorten om gemeenschappelijk te rusten. Deze kunnen tussen soorten sterk variëren (Ydenberg & Prins 1984, Marzluff *et al.* 1996, Beauchamp 1999). Hoewel grote groepen vogels meer opvallen, verkleint gezamenlijk slapen de predatiekansen per individu (Lack 1968). Daarnaast slapen vogels niet heel diep waardoor op een rustplaats altijd wel individuen alert zijn die de andere vogels kunnen alarmeren. Voorverzamelplaatsen, plekken waar veel vogels voor het slapen samenkomen en van waaruit vogels vervolgens doorvliegen naar de slaapplek, zouden ook deel kunnen uitmaken van dit predatie-mijdend gedrag.

Vogels wachten op een voorverzamelplaats meestal tot alle exemplaren van de slaapplaats zijn gearriveerd en vliegen dan plotseling - vlak voordat de duisternis intreedt - naar de slaapplaats. Dit reduceert de kans op predatie door roofvogels (Zahavi 1971). Een dergelijke voorverzamelplaats kan daarmee ook vallen onder de bescherming van rustplaatsen.

Relatief veel grote soorten leven overdag in grotere groepen en maken vaak gebruik van gemeenschappelijke slaapplaatsen (Beauchamp 1999). Toch slapen enkele kleine soorten zoals Boomkruiper en Winterkoning tijdens koud weer ook geregeld gezamenlijk. Dit gebeurt waarschijnlijk vooral om lichaamswarmte te behouden.

Ward & Zahavi (1973) suggereren dat slaapplaatsen ook fungeren als informatiecentrum, waarbij individuen kennis overdragen over de locatie van voedselbronnen. Opvallend is dat soorten die gebruik maken van relatief schaarse voedselbronnen relatief vaak samen slapen, of dat alleen doen tijdens periodes dat voedsel schaars is, zoals de winter. Deze soorten zijn ook overdag vaak sociaal, hoewel er veel uitzonderingen zijn op deze regel (Beauchamp 1999). Het is niet duidelijk hoe vogels communiceren over voedselbronnen, mogelijk volgen vogels elkaar in de ochtend bij het uitvliegen of geven via bepaalde gedragingen of zelfs vocalisaties aan waar voedsel te vinden is. Empirisch bewijs is lastig te vinden voor de informatie-hypothese, maar Marzluff *et al.* (1996) vonden verschillende lijnen van bewijs dat Raven slaapplaatsen gebruiken als een plek voor informatie-uitwisseling. Op de slaapplaats verbleven individuen zonder en met voorkennis over foerageerplekken. De vogels vertrokken altijd tegelijkertijd en in dezelfde richting vanuit de slaapplaats. Bij proeven vonden gevangen ('naïeve') vogels die zich na het los laten bij de slaapplaats voegden, de goede foerageerplekken de volgende dag. Naïeve vogels die alleen sliepen lukte dat niet goed.

Niet alleen de nabijheid van een voedselbron is een externe factor die van belang kan zijn bij het vormen van slaapplaatsen. Als vogel kan het ook voordelig zijn om de dag in groepen te beginnen, juist omdat dat de detectiekans van voedsel vergroot. Deze hypothese verklaart bijvoorbeeld het slaapplaats- en koloniegedrag van Roeken (Waite 1981) die op zoek zijn naar wormen.

Caccamise & Morrison (1986) merken op dat Spreeuwen trouwer zijn aan hun foerageerplekken dan aan slaapplaatsen. De plaats en de manier waarop gezamenlijk wordt geslapen plooit zich dus (mogelijk) naar de foerageermogelijkheden. Hierbij wordt voor het slapen vooral een plek uitgekozen die dicht bij de voedselbron ligt. Slaapplaatsen liggen vaak verder van de voedselbron af, wanneer er geen geschikte

slaapplaatslocaties zijn te vinden in de directe nabijheid. Ook secundaire foerageerplekken, waar vogels wel voedsel vinden maar niet in zodanige mate dat een aparte vlucht lonend is, kunnen bepalen waar een slaapplaats ligt. Als deze secundaire foerageerplekken precies op de route tussen slaapplaats en primaire foerageerplek kunnen worden bezocht, is het vanuit energetisch perspectief wel de moeite waard voor de vogels. Bij het bepalen van het belang van een rustplaats is het dus niet alleen essentieel om de rustplaats goed in kaart te brengen, maar ook te kijken naar extrinsieke factoren zoals foerageerbewegingen, die van belang kunnen zijn. Slaapplaatsen kunnen daarmee relevant zijn voor het verhogen van de kans op overleving en daarmee relevant voor bescherming.

3.2.3. Essentiële foerageergebieden voor doortrekkers en overwinteraars

Hiermee worden gebieden of locaties bedoeld die van grote betekenis zijn voor een bepaalde soort om daar in de doortrekperiode en/of de winter te foerageren, waarbij die locaties schaars beschikbaar zijn. Die locaties kunnen ook van belang zijn om populaties van bepaalde vogelsoorten buiten het broedseizoen op een veilig niveau te houden. Een voorbeeld daarvan is een kruidenrijke ruigte of een akkerrand in intensief benut agrarisch gebied. Buiten het broedseizoen is het einde van de winter een cruciale periode voor zaad-etende akkervogels. Aan het einde van de winter is er op akkers nauwelijks voedsel beschikbaar voor vogels (de 'hungry gap', Siriwardena *et al.* 2008). Aantasting van (resterend) essentieel foerageergebied kan dan gevolgen hebben voor de Staat van Instandhouding van bepaalde soorten.

4. Naar een nieuwe landelijke lijst

4.1. Relevante functies

De nieuwe lijst dient te worden opgesteld op basis van heldere ecologische criteria. Dit zijn criteria die bepalen of de nest- of rustplaatsen van een soort kwalificeren voor jaarrondbescherming. Die criteria zijn in belangrijke mate afhankelijk van hoe een vogelsoort de verschillende functies binnen het leefgebied benut. In feite zijn drie belangrijke functies te onderscheiden:

- De functie nestplaats, inclusief de functionele leefomgeving van broedende vogels;
- De functie rustplaats (rustplaatsen van broedende vogels maken deel uit van de functionele leefomgeving van broedende vogels, en wordt behandeld bij de broedfunctie);
- De functie essentieel foerageergebied (essentieel foerageergebied dat deel uitmaakt van de functionele leefomgeving van broedende vogels wordt behandeld bij de broedfunctie).

4.2. Selectiewijze

Als eerste stap is voor een soort per functie nagegaan welke elementen van het leefgebied in aanmerking komen voor jaarrondbescherming. Dat maakt helder of en waarom deze elementen kwalificeren. Zo kunnen vogels buiten het broedseizoen, waaronder doortrekkende en overwinterende populaties, andere rustplaatsen of foerageergebieden benutten dan broedende vogels (Alefs 2021). Rustplaatsen en essentiële foerageergebieden die in het broedseizoen relevant zijn (onderdeel van de functionele leefomgeving), hoeven buiten het broedseizoen niet per definitie ook relevant te zijn. Aantasting van de leefomgeving van doortrekkende en overwinterende populaties kan ook leiden tot sterfte (Siriwardena *et al.* 2008, Wiersma *et al.* 2014, van Els *et al.* 2020) en daarmee tot verslechtering van de Staat van Instandhouding van die populaties. De relevante criteria worden hierna per functie nader besproken.

Vervolgens zijn de criteria gerangschikt in een zogenaamde beslisboom waarbij van grof naar fijn (van meer algemene naar specifieke criteria) gewerkt wordt. Per stap leidt dit tot het afvallen van soorten die niet vallen onder de jaarronde bescherming. Het alleen voldoen aan (een of meer) hoger liggende criteria is niet voldoende om op de uiteindelijke lijst te komen. Bij de keuze of een criterium van toepassing is op een soort is in de beslisboom gebruik gemaakt van een dichotome keuze. Hoewel bij enkele criteria er duidelijke verschillen zijn in welke mate soorten afhankelijk zijn of gebruik maken van dat criterium, is een nuancering hierin aanbrengen lastig in een beslisboom. Overigens

is de verwachting dat dit niet zal leiden tot andere uitkomsten, veelal hebben soorten zonder zeer specifieke voorwaarden op een criterium ook geen duidelijke voorkeur bij andere criteria en vice versa, waardoor de selectie op een andere plek in de beslisboom alsnog plaatsvindt.

De in de bestaande RVO-lijst onderscheidde categorieën van nesten (zie tabel 2.1) als leidraad is door de nieuwe werkwijze komen te vervallen. Wanneer een soort kwalificeert, geldt de bescherming van de nestplaats. Deels is de inhoudelijke argumentatie van de opdeling in de categorieën onderdeel geworden van de selectiewijze in de beslisboom.

In de lijst van vogels zijn enkele zeer zeldzame (broed) vogels niet betrokken zoals Ruigpootuil of Kleine Vliegenvanger. Van deze soorten is geen sprake (meer) van een bestendige vestiging in Nederland en/of de soort is dusdanig zeldzaam, dat een oordeel of een verblijfplaats aanwezig is lastig te maken is. Een jaarrondbescherming is daardoor lastig te onderbouwen en weinig zinvol omdat hervestiging een grote mate van onzekerheid kent. Overigens geldt voor zeldzame of incidentele broedvogels dat gedurende de broedperiode de soort wel beschermd is, overeenkomstig alle andere inheemse vogelsoorten. Mocht een soort vaker in Nederland gaan broeden, komt deze bij een actualisatie wel in de lijst, indien voldaan wordt een of meer selectiecriteria. Voor incidenteel doortrekkende of overwinterende vogels geldt dat door dit niet-frequente voorkomen in Nederland, het niet goed mogelijk is specifiek leefgebied toe te wijzen dat jaarrond bescherming behoeft, omdat de soorten lang niet elk jaar aanwezig zijn en daardoor ook geen vast leef- of rustgebied hebben.

Doordat gebruik wordt gemaakt van zowel de Rode Lijst als de beoordeling van de Staat van Instandhouding, is de lijst niet statisch. De Rode Lijst en SvI-beoordeling worden immers periodiek herzien. Op die wijze wordt voor de soorten waarvoor jaarrondbescherming geadviseerd wordt op basis van de kwetsbaarheid geborgd dat bij gewijzigde omstandigheden (populaties) de bescherming ook aangepast wordt. Indien een soort een positieve trend krijgt, is bescherming mogelijk minder noodzakelijk, wanneer een soort juist achteruitgang laat zien, kan deze wel in aanmerking komen voor bescherming. De frequentie van actualisatie zal nader bepaald moeten worden, maar is alleen zinvol wanneer significante ontwikkelingen te duiden zijn in populatietrends of wanneer een nieuwe Rode Lijst gepubliceerd wordt.

4.3. Nestplaatsen

4.3.1. Selectiecriteria nesten

Nestplaatsen zijn relevant in relatie tot broedende vogels. Voor broedvogels zijn tien criteria onderscheiden (tabel 4.1), waarvan vier criteria betrekking hebben op de populatieopbouw van de soort (historisch en actueel)¹⁰ en de daar (deels) uit volgende Staat van Instandhouding en Rode Lijststatus¹¹. De overige zes criteria zijn meer biologische of soortspecifieke eigenschappen of voorkeuren van de betreffende vogelsoort. In paragraaf 4.3.2 worden deze criteria uitgewerkt in een werkwijze die leidt tot een selectie.

4.3.2. Van criteria naar lijst nestplaatsen

Bij soorten zonder redelijk tot sterke binding aan een bestaand nest en/of de functionele leefomgeving daarvan is jaarrondbescherming niet effectief; deze soorten kunnen dan ook buiten beschouwing blijven.

Jaarrondbescherming is effectief als soorten met een redelijke tot strikte binding aan een bestaand nest,

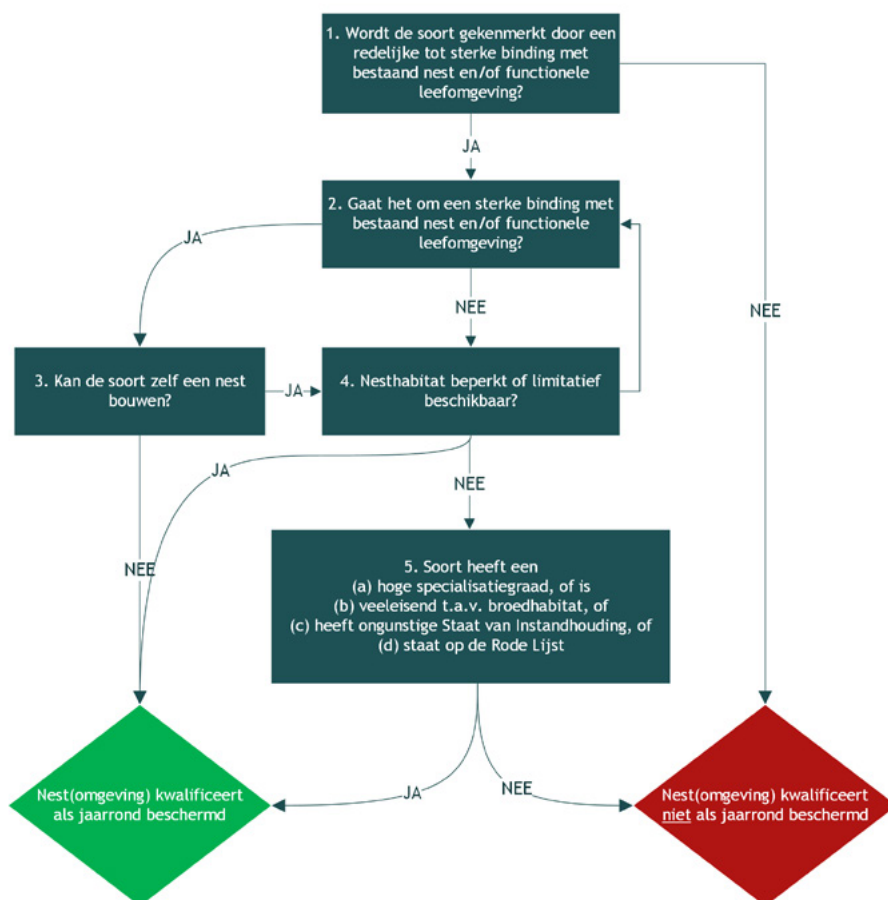
de functionele omgeving daarvan of de homerange:

- zelf geen nest kunnen bouwen OF
- indien de specifieke broedhabitat voor de soort schaars is.

Jaarrondbescherming is ook effectief als soorten met ten minste een redelijke binding aan het nest, de functionele omgeving daarvan of de homerange, zelf wel een nest kunnen bouwen en het nesthabitat niet schaars is, maar:

- de soort een hoge specialisatiegraad of veeleisendheid heeft OF;
- de soort heeft een Ongunstige Staat van Instandhouding OF
- is geplaatst op de Rode Lijst voor vogels

Indien van deze soorten de nesten of de functionele leefomgeving van het nest wordt aangetast op basis van de hierboven genoemde criteria, dan kan dat leiden tot verslechtering van de regionale of landelijke Staat van Instandhouding. Het gebruik van de criteria is samengevat in een beslisboom (figuur 4.1).

Figuur 4.1 Beslisboom om de soorten te selecteren waarvan nest en de omgeving daarvan kwalificeren voor jaarrondbescherming.

10 Trends zijn gebaseerd op de vogelmeetnetten van het Netwerk Ecologische Monitoring (CBS 2021, Boele et al. 2022).

11 Gebaseerd op Van Kleunen et al. 2017

Tabel 4.1. Criteria die worden betrokken bij de samenstelling van de lijst met jaarrondbescherming van nestplaatsen.

Nr.	Criterium	Weergave	Toelichting
1&2	Redelijk (1) tot sterke (2) binding met voorheen gebruikt of bestaand nest	Kans dat een individu of soortgenoot een bestaand of gebruikt nest in een volgend jaar opnieuw in gebruik neemt.	Sturend criterium indien aantasting van de nestfunctie kan leiden tot verslechtering van de Svl of het behalen van een GSvl in de weg staan.
1&2b	Redelijk (1) tot sterke (2) binding met functionele leefomgeving	Kans dat een individu of soortgenoot een bestaande of gebruikte functionele leefomgeving opnieuw in gebruik neemt.	Sturend criterium indien aantasting van de functionele leefomgeving kan leiden tot verslechtering van de Svl of behalen van een GSvl in de weg staan.
3	Vermogen van een soort om zelfstandig een nest te bouwen (niet afhankelijk van nesten van andere soorten) ¹²	Soort heeft niet (1) of wel (0) het vermogen om zelfstandig een nest te bouwen.	Sturend criterium indien aantasting kan leiden tot verslechtering van de Svl of behalen van een GSvl in de weg staan.
4	Beperkt beschikbaar nesthabitat	Nesthabitat is schaars beschikbaar voor soort: • voldoende (0), • onvoldoende of schaars (1)	Sturend criterium indien aantasting kan leiden tot verslechtering van de Svl of behalen van een GSvl in de weg staan.
5a	Specialisatiegraad (Species Specialisation Index (Julliard <i>et al.</i> 2006, Van Turnhout <i>et al.</i> 2010))	Mate waarin een soort een hechte relatie heeft met één of meerdere habitats en daarom geassocieerd kan worden als specialist of generalist. Hoe hoger het getal, hoe specialistischer de soort.	Hoge specialisatiegraad geeft onderbouwing bij toetsing aan sturende criteria.
5b	Veeleisendheid (Sierdsema 1995)	Variabele die informatie geeft over de kwaliteitseisen die een soort aan zijn biotoop stelt. Hoe hoger het getal, hoe veeleisender de soort.	Hoge veeleisendheid geeft onderbouwing bij toetsing aan sturende criteria.
5c1	Lange termijntrend (1990-2020) (landelijk)	Uitgedrukt in klassen: • sterke toename, • toename, • stabiel, • matige afname, • sterke afname, • onzeker	Negatieve lange termijntrend geeft onderbouwing bij toetsing aan sturende criteria.
5c2	Korte termijntrend (laatste 12 jaar) (landelijk)	Uitgedrukt in klassen: • sterke toename, • toename, • stabiel, • matige afname, • sterke afname, • onzeker	Negatieve korte termijntrend geeft onderbouwing bij toetsing aan sturende criteria.
5c3	Staat van instandhouding (2022)	Uitgedrukt in klassen: • gunstig, • matig ongunstig, • zeer ongunstig, • onbekend	Negatieve Svl geeft onderbouwing bij toetsing aan sturende criteria.
5d	Rode Lijst status ¹¹	Uitgedrukt in klassen: • thans niet bedreigd, • gevoelig, • kwetsbaar, • bedreigd, • ernstig bedreigd, • verdwenen uit Nederland.	Plaatsing op Rode Lijst geeft onderbouwing bij toetsing aan sturende criteria.

¹² Onder dit criterium vallen soorten die in (in Nederland) sterke mate afhankelijk zijn van een nest van een andere soort of zeer specifieke nestlocatie. Een typerend voorbeeld is boomvalk die niet tot nauwelijks in staat is zelf een nest te bouwen maar gebruik maakt van oude nesten van bv zwarte kraai. Andere voorbeelden zijn Gierzwaluw of Kerkuil die hier primair afhankelijk zijn van kunstmatige locaties in gebouwen. Een spreekwoord maakt in binnenstedelijk gebied ook vaak gebruik van kunstmatige holtes in gebouwen, maar is daar niet primair van afhankelijk, in het buitengebied wordt ook in boomholtes gebreed.

4.4. Rustplaatsen

4.4.1. Selectiecriteria rustplaatsen

Rustplaatsen zijn relevant in relatie tot niet broedende vogels (rustplaatsen van broedvogels vallen immers onder de functionele leefomgeving van de betreffende broedvogel). Onder rustplaatsen vallen ook ruiplaatsen. Voor rustplaatsen zijn zeven (sub)criteria onderscheiden (tabel 4.2), waarvan ook hier vier criteria betrekking hebben op de populatieopbouw van de soort (historisch en actueel)¹⁰ en de daar (deels) uit volgende Staat van Instandhouding en Rode Lijststatus¹¹. De overige drie criteria zijn meer biologische of soortspecifieke

eigenschappen of voorkeuren van de betreffende vogelsoort. De vogelsoorten die er in Nederland rustplaatsen (zie definities) op na houden zijn afgebakend in Van Els *et al.* (2020) en CBS (2021). In paragraaf 4.4.2 worden deze criteria vervolgens uitgewerkt in een werkwijze die leidt tot een selectie.

4.4.2. Van criteria naar lijst rustplaatsen

Bij soorten zonder redelijk tot sterke binding aan een vaste rust- of ruiplaats is jaarrondbescherming niet effectief; deze soorten kunnen dus buiten beschouwing blijven.

Tabel 4.2. Criteria die worden betrokken bij de samenstelling van de lijst met jaarrondbescherming van essentiële rustplaatsen en ruiplaatsen.

Nr.	Criterium	Weergave	Toelichting
1	Binding met rustplaats (vaste rustplaats).	Gebruikt de rustplaats geregeld tot dagelijks (permanent of in sommige perioden).	Sturend criterium: indien soort geen vaste of geregeld bezette rustplaatsen heeft dan is jaarrondbescherming geen doelmatig beschermingsmiddel.
2	Rusthabitat schaars aanwezig.	Rustgebieden zijn schaars beschikbaar voor soort: - voldoende (0), - onvoldoende of schaars (1)	Sturend criterium want aantasting kan leiden tot verslechtering van de SvI of het behalen van een GSvI in de weg staan.
3	Rustplaatsen waar $\geq 1\%$ van de Nederlandse populatie aanwezig kan zijn.	Meetbaar criterium: $\geq 1\%$ NL populatie (1) - Indien $< 1\%$ (0)	Sturend criterium omdat verstoring kan leiden tot verslechtering van de SvI of het behalen van een GSvI in de weg staat.
4a1	Lange termijntrend (1990-2020) (landelijk)	Uitgedrukt in klassen: - sterke toename, - toename, - stabiel, - matige afname, - sterke afname, - onzeker	Negatieve lange termijntrend geeft onderbouwing bij toetsing aan sturende criteria.
4a2	Korte termijntrend (laatste 12jaar) (landelijk)	Uitgedrukt in klassen: - sterke toename, - toename, - stabiel, - matige afname, - sterke afname, - onzeker	Negatieve korte termijntrend geeft onderbouwing bij toetsing aan sturende criteria.
4a3	Staat van Instandhouding (2022)	Uitgedrukt in klassen: - gunstig, - matig ongunstig, - zeer ongunstig, - onbekend	Negatieve SvI geeft onderbouwing bij toetsing aan sturende criteria.
4b	Status op de Rode en Oranje lijst voor niet-broedvogels	Uitgedrukt in klassen: - Oranje lijst, - RL thans niet bedreigd, - RL gevoelig, - RL kwetsbaar, - RL bedreigd, - RL ernstig bedreigd, - RL verdwenen uit Nederland. Negatieve status worden gescoord als relevant	Opname op Rode Lijst (van in Nederland bedreigde vogelpopulaties van doortrekkers en overwinteraars) of Oranje Lijst (van soorten die in de toekomst mogelijk bedreigd worden (van Kleunen <i>et al.</i> 2016)) geeft onderbouwing bij toetsing aan sturend criterium.

Jaarrondbescherming is effectief als soorten er vaste rust- of ruipaatsen op na houden waarbij:

- het rust- en ruihabitat schaars beschikbaar is EN
- op deze locaties op enig moment $\geq 1\%$ van de landelijke populatie aanwezig kan zijn.

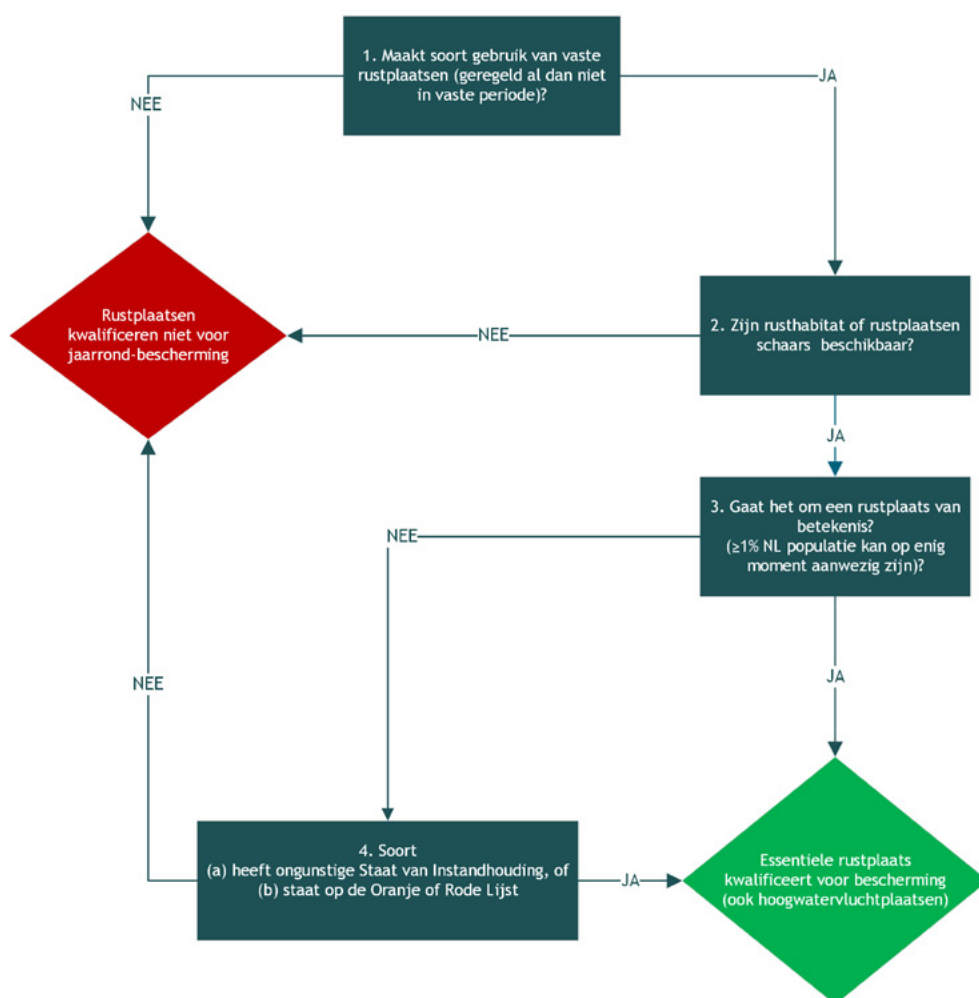
Jaarrondbescherming is ook effectief als soorten er vaste rust- of ruipaatsen op na houden waarbij het rust- en ruihabitat schaars beschikbaar is maar op deze locaties $<1\%$ van de landelijke populatie aanwezig is, maar:

- de soort heeft een Ongunstige Staat van Instandhouding OF
 - is geplaatst op de Oranje of Rode Lijst voor vogels.
- Indien van deze soorten de rust- of ruipaats wordt aangetast op basis van de hierboven genoemde criteria, dan kan dat leiden tot verslechtering van de regionale of landelijke Staat van Instandhouding. Het gebruik van de criteria is samengevat in een beslisboom (figuur 4.2).

4.5. Essentiële foerageergebieden voor doortrekkers en overwinteraars

4.5.1. Selectiecriteria essentiële foerageergebieden

Bij een beperkt aantal soorten is sprake van essentiële foerageergebieden, oftewel locaties die beperkt beschikbaar zijn maar essentieel zijn voor het overleven van de soort/behouden van de Gunstige Staat van Instandhouding. In de werkwijze van deze rapportage heeft dit alleen betrekking op de periode buiten het broedseizoen. Binnen het broedseizoen valt dergelijk foerageergebied onder de functionele leefomgeving (zie § 3.2.3). Voor foerageergebieden zijn vijf (sub)criteriën onderscheiden (tabel 4.3), waarvan ook hier vier criteria betrekking hebben op de populatieopbouw van de soort (historisch en actueel)¹⁰ en de daar (deels) uit volgende Staat van Instandhouding en Rode Lijststatus¹¹. Vogelsoorten die onregelmatig voorkomen zijn hierbij niet betrokken (die niet kunnen voldoen aan het eerste criterium). In paragraaf 4.5.2 worden deze criteria vervolgens uitgewerkt in een werkwijze die leidt tot een selectie.

Figuur 4.2 Te hanteren beslisboom om te beoordelen of rustplaatsen van een vogelsoort kwalificeren voor jaarrondbescherming.

Tabel 4.3. Criteria die worden betrokken bij de samenstelling van de lijst met jaarrondbescherming van essentiële foerageergebieden.

Nr.	Criterium	Weergave	Toelichting
1	De soort is gebonden aan essentiële schaars beschikbare foerageergebieden waar deze ook jaarlijks- en daarbinnen regelmatig - aanwezig is.	Dichotoom: soort is wel of niet gebonden aan essentiële foerageergebieden (locaties) die in Nederland schaars beschikbaar zijn.	De inschatting of een soort sterk gebonden is aan essentieel foerageergebied is gestoeld op een expert oordeel en relevante literatuur. De locaties behoeven niet te kwalificeren voor jaarrondbescherming. Het kan ook om seizoensbescherming gaan, gekoppeld aan een bouwplan in akkerland of aan beheerpakketten in het kader van ANLb. Ook dit is nader gespecificeerd.
2a1	Lange termijntrend (1990-2020) (landelijk)	Uitgedrukt in klassen: - sterke toename, - toename, - stabiel, - matige afname, - sterke afname, - onzeker	Negatieve lange termijntrend geeft onderbouwing bij toetsing aan sturende criteria.
2a2	Korte termijntrend (laatste 12jaar) (landelijk)	Uitgedrukt in klassen: - sterke toename, - toename, - stabiel, - matige afname, - sterke afname, - onzeker	Negatieve korte termijntrend geeft onderbouwing bij toetsing aan sturende criteria.
2a3	Staat van instandhouding (2022)	Uitgedrukt in klassen: - gunstig, - matig ongunstig, - zeer ongunstig, - onbekend	Negatieve Svl geeft onderbouwing bij toetsing aan sturende criteria.
2b	Status op de Rode en Oranje lijst voor niet-broedvogels	Uitgedrukt in klassen: - Oranje Lijst, - RL thans niet bedreigd, - RL gevoelig, - RL kwetsbaar, - RL bedreigd, - RL ernstig bedreigd, - RL verdwenen uit Nederland. Negatieve status worden gescoord als relevant	Opname op Rode Lijst (van in Nederland bedreigde vogelpopulaties van doortrekkers en overwinteraars) of Oranje Lijst (van soorten die in de toekomst mogelijk bedreigd worden (van Kleunen <i>et al.</i> 2016)) geeft onderbouwing bij toetsing aan sturend criterium.

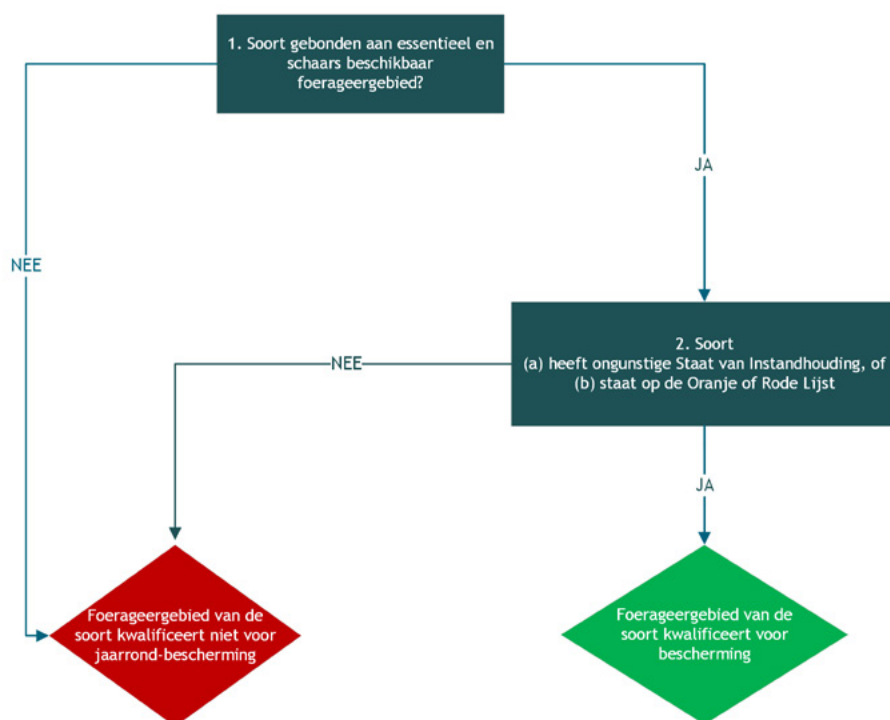
4.5.2. Van criteria naar lijst foerageergebied

Bij soorten zonder specifiek, essentieel foerageergebied is jaarrondbescherming niet effectief; deze soorten kunnen voor dit criterium buiten beschouwing blijven.

Jaarrondbescherming is noodzakelijk als soorten een redelijke tot strikte binding hebben met een specifiek foerageergebied (essentieel voor het kunnen voortbestaan van de soort op die locatie) EN:

- de soort een Ongunstige Staat van Instandhouding heeft OF
- is geplaatst op de Oranje of Rode Lijst voor vogels.

Indien van deze soorten dit essentiële foerageergebied wordt aangetast op basis van de hierboven genoemde criteria, dan kan dat leiden tot verslechtering van de regionale of landelijke Staat van Instandhouding. Het gebruik van de criteria is samengevat in een beslisboom (figuur 4.3).

Figuur 4.3 Beslisboom om te beoordelen of foerageergebied kwalificeert als essentieel om in aanmerking te komen voor jaarrondbescherming of seizoenrondbescherming.

5. De nieuwe lijst

5.1. Lijst per functie

5.1.1. Nestplaatsen

De definitie van de vaste nestplaats, inclusief de functionele leefomgeving van broedende vogels en de selectiecriteria zijn toegepast op de van nature in Nederland broedende vogels. Hieruit volgt dat van 82 soorten de nestplaatsen kwalificeren voor jaarrondbescherming. Deze soorten zijn weergegeven in onderstaande tabel (tabel 5.1). In Bijlage I is de lijst verder in detail weergegeven op basis van welke selectie een soort is toegevoegd. Dit levert ten opzichte van de RVO-lijst (uit 2009) een duidelijke verschuiving op. Er zijn 49 soorten nieuw op de lijst gekomen, van 16 soorten die op de RVO-lijst in categorie 5 gezet waren (alleen beschermd wanneer daartoe ecologische redenen voor zijn) zijn de nestplaatsen op basis van de nieuwe werkwijze altijd jaarrond beschermd en van 17 soorten is de jaarrondbescherming komen te vervallen. Van de soorten die niet op de nieuwe lijst zijn gekomen zijn het slechts twee soorten van de RVO-lijst waarvan het nest altijd als beschermd werd beschouwd (Buizerd en

Ooievaar), de overige 15 soorten vielen in de categorie 5 (alleen beschermd wanneer daartoe ecologische redenen voor zijn).

Opvallend is dat veel van de nieuw soorten komen uit de groep van meeuwen en sterns, reigerachtigen en roofvogels. Deze zijn veelal gekwalificeerd op basis van sterke binding met leefomgeving (keert terug), beperkt beschikbaar nesthabitat en/of een hoge specialisatiegraad. Ook opvallend zijn twee steltlopers Grutto en Scholekster, beide op basis van hoge specialisatiegraad en veeleisendheid van de broedlocatie en de ongunstige Staat van Instandhouding.

5.1.2. Rustplaatsen

De definitie van relevante rustplaatsen van vogels en de selectiecriteria is toegepast op de van nature in Nederland voorkomende niet-broedvogels. Hieruit volgt dat van 69 soorten de rustplaatsen kwalificeren voor jaarrondbescherming. Deze soorten zijn weergegeven in onderstaande tabel (tabel 5.2). In Bijlage I is de lijst verder in detail weergegeven op basis van

Tabel 5.1. Vogelsoorten waarvan de nestplaatsen kwalificeren voor jaarrondbescherming. De cursief weergegeven soorten zijn nieuw ten opzichte van de bestaande RVO-lijst.

soort		
<i>Aalscholver</i>	IJsvogel	<i>Ringmus</i>
<i>Blaauwe Kiekendief</i>	Kerkuil	Roek
Blaauwe Reiger	<i>Kleine Mantelmeeuw</i>	<i>Rode Wouw</i>
Boerenwaluw	<i>Kleine Zilverreiger</i>	<i>Roerdomp</i>
<i>Bontbekplevier</i>	<i>Kleinst Waterhoen</i>	<i>Roodhalsfuut</i>
Boomvalk	<i>Kluut</i>	Slechtvalk
Bosuil	<i>Kokmeeuw</i>	Sperwer
Brilduiker	<i>Kraanvogel</i>	Steenuil
<i>Bruine Kiekendief</i>	Kortsnavelboomkruiper	<i>Stormmeeuw</i>
<i>Buidelmees</i>	<i>Kramsvogel</i>	<i>Strandplevier</i>
Draaihals	<i>Kuifmees</i>	Tapuit
<i>Dwergstern</i>	<i>Kwak</i>	Torenvalk
Eider	<i>Lepelaar</i>	Wespendief
<i>Geelpootmeeuw</i>	<i>Matkop</i>	<i>Visarend</i>
<i>Gekraagde Roodstaart</i>	<i>Middelste Bonte Specht</i>	<i>Visdief</i>
Gierzwaluw	<i>Middelste Zaagbek</i>	Wilde Zwaan
<i>Grauwe Kiekendief</i>	Nachtzwaluw	<i>Witvleugelstern</i>
<i>Grauwe Klauwier</i>	<i>Noordse Stern</i>	<i>Witwangstern</i>
<i>Grauwe Vliegenvanger</i>	Oehoe	Zeearend
Grote Gele Kwikstaart	<i>Oeverloper</i>	<i>Zilvermeeuw</i>
Grote Karekiet	Oeverzwaluw	<i>Zomertaling</i>
<i>Grote Mantelmeeuw</i>	<i>Paapje</i>	<i>Zwarte Mees</i>
<i>Grote Stern</i>	<i>Patrijs</i>	<i>Zwarte Specht</i>
<i>Grote Zilverreiger</i>	<i>Pontische Meeuw</i>	<i>Zwarte Stern</i>
Grutto	<i>Porseleinhoen</i>	Zwarte Wouw
Havik	<i>Purperreiger</i>	<i>Zwartkopmeeuw</i>
Huismus	Raaf	
Huiszwaluw	Ransuil	

welke selectie een soort is toegevoegd. Omdat deze categorie van bescherming nieuw is ten opzichte van de bestaande RVO-lijst, is geen vergelijking mogelijk.

Hoogwatervluchtplaatsen

In het intergetijdgebied maken met name steltlopers en diverse eendensoorten bij hoogwater gebruik van hoogwatervluchtplaatsen. Het kan hier gaan om grote tot zeer grote groepen vogels, waarbij verschillende soorten ook gelijktijdig van dezelfde locatie gebruik maken. Deze hoogwatervluchtplaatsen maken daarmee ook onderdeel uit van kwalificerende rustplaatsen zoals bedoeld hoofdstuk 3. Het gaat specifiek om de locaties in het intergetijdgebied, in het binnenland kunnen deze soorten ander gedrag vertonen.

NB: het betreft voor het overgrote deel locaties én soorten die vallen binnen de begrenzing en aanwijzing van Natura 2000-gebieden.

5.1.3. Essentieel foerageergebied

Wanneer de definitie van essentieel foerageergebied van vogels en de selectiecriteria wordt toegepast op de van nature in Nederland voorkomende vogels, volgt hieruit dat van 13 niet-broedvogelsoorten het foerageergebied kwalificeert voor jaarrondbescherming (seizoensbescherming). Deze soorten zijn weergegeven in onderstaande tabel (tabel 5.3). In Bijlage I is de lijst verder in detail weergegeven op basis van welke selectie een soort is toegevoegd. Omdat deze categorie van bescherming nieuw is ten opzichte van de bestaande RVO-lijst, is geen vergelijking gemaakt.

De jaarrondbescherming is hier gedefinieerd als seizoensbescherming, omdat daadwerkelijke jaarrondbescherming niet altijd zinvol is, omdat het gaat om foerageergebied dat afwijkt van dat wat gedurende het broedseizoen benut wordt. Het betreft bijvoorbeeld akkerland waarop in het winter halfjaar gefoerageerd wordt, in het zomerhalfjaar is bescherming niet zinvol.

Tabel 5.2. Vogelsoorten waarvan de rustplaatsen kwalificeren voor jaarrondbescherming. Bij een aantal soorten gaat het specifiek om hoogwatervluchtplaatsen in het intergetijdgebied, weergegeven met (hvp). Zes soorten benutten zowel hoogwatervluchtplaatsen in het intergetijdgebied als andere rustplaatsen (veelal slaapplekken) in het binnenland, weergegeven met (hvp/sp). In sommige gevallen worden rustplaatsen óók als ruiplaats gebruikt, weergegeven met (r).

soort		
Aalscholver	Kemphaan (r)	Rotgans (hvp)
Bergeend (hvp)	Kleine Mantelmeeuw (hvp/sp)	Scholekster (hvp/sp)
Blauwe Kiekendief	Kleine Rietgans	Slobeend (hvp)
Boerenzwaluw	Kleine Zilverreiger	Smelleken
Bontbekplevier (hvp)	Kleine Zwaan	Smient (hvp)
Bonte Strandloper (hvp)	Kluut (hvp)	Spreeuw
Brandgans	Kokmeeuw (hvp/sp)	Steenloper (hvp)
Bruine Kiekendief	Kolgans	Stormmeeuw (hvp/sp)
Drieteenstrandloper (hvp)	Kraanvogel	Strandplevier (hvp)
Dwerggans	Krombekstrandloper (hvp)	Toendrarietgans
Dwergstern (hvp)	Lachstern	Tureluur (hvp)
Eider (hvp)	Lepelaar (hvp)	Velduil
Frater	Noordse Stern (hvp)	Visdief (hvp)
Geelgors	Oeverzwaluw	Wilde Eend (hvp)
Goudplevier (hvp)	Paarse Strandloper (hvp)	Wilde Zwaan
Grauwe Gans	Pijlstaart (hvp)	Wintertaling (hvp)
Groenpootruiter (hvp)	Purperreiger	Wulp (hvp/sp)
Grote Stern (hvp)	Ransuil	Zeearend (r)
Grote Zilverreiger	Regenwulp	Zilvermeeuw (hvp/sp)
Grutto (r)	Reuzenstern	Zilverplevier (hvp)
Huismus	Ringmus	Zwarte Ruiter (hvp)
Kanoet (hvp)	Roek	Zwarte Stern (r)(hvp/sp)
Keep	Rosse Grutto (hvp)	Zwartkopmeeuw (r)

Tabel 5.3. De niet-broedvogelsoorten waarvan essentieel foerageergebied kwalificeert voor seizoenrondbescherming.

soort		
Blauwe Kiekendief	Keep	Ruigpootbuizerd
Frater	Kneu	Steenloper
Geelgors	Paarse Strandloper	Velduil
Groenling	Patrijs	
IJsgors	Ringmus	

5.2. Totaallijst

Wanneer de drie relevante functies gecombineerd worden, volgt hieruit een lijst van 107 vogelsoorten waarvan de nestplaatsen, rustplaatsen en/of essentiële foerageergebieden kwalificeren voor jaarrondbescherming (tabel 5.4). Van 59 soorten is alleen de nestplaats jaarrond beschermd, van 15 soorten gaat

het alleen om de bescherming van rustplaatsen en van 6 soorten alleen essentieel foerageergebied. Van 25 soorten gaat het om een combinatie van twee functies en alleen van Blauwe Kiekendief en Ringmus zijn alle drie de onderscheidde leefgebiedfuncties opgenomen als jaarrond beschermd. In paragraaf 5.3 is per soort een kernachtige toelichting gegeven.

Tabel 5.4 Lijst vogelsoorten die kwalificeren voor jaarrondbescherming. Bij enkele soorten gaat het om specifieke leefgebiedonderdelen, dit is bij de selectie weergegeven. HVP: alleen hoogwatervluchtplaatsen in het intergetijdengebied; (HVP): zowel rustplaatsen (veelal slaapplaatsen) in het binnenland als hoogwatervluchtplaatsen in het intergetijdengebied; A: foerageergebieden alleen in agrarisch gebied.

Soort	Nestplaats	Rustplaats	Foerageergebied
Aalscholver	■	■	
Bergeend		■ HVP	
Blauwe Kiekendief	■	■	■
Blauwe Reiger	■		
Boerenwaluw	■	■	
Bontbekplevier	■	■ HVP	
Bonte Strandloper		■ HVP	
Boomvalk	■		
Bosuil	■		
Brandgans		■	
Brilduiker	■		
Bruine Kiekendief	■	■	
Buidelmees	■		
Draaihals	■		
Drieteenstrandloper		■ HVP	
Dwerggans		■	
Dwergstern	■	■ HVP	
Eider	■	■ HVP	
Frater		■	■
Geelgors		■	■
Geelpootmeeuw	■		
Gekraagde Roodstaart	■		
Gierzwaluw	■		
Goudplevier		■ HVP	
Grauwe Gans		■	
Grauwe Kiekendief	■		
Grauwe Klauwier	■		
Grauwe Vliegenvanger	■		
Groenling			■ A
Groenpootruiter		■ HVP	
Grote Gele Kwikstaart	■		
Grote Karekiet	■		
Grote Mantelmeeuw	■		
Grote Stern	■	■ HVP	
Grote Zilverreiger	■	■	
Grutto	■	■	
Havik	■		
Huisbus	■	■	
Huiszwaluw	■		
IJsgors			■
IJsvogel	■		
Kanoet		■ HVP	
Keep		■	■ A

Soort	Nestplaats	Rustplaats	Foerageergebied
Kemphaan		■	
Kerkuil	■		
Kleine Mantelmeeuw	■	■ (HVP)	
Kleine Rietgans		■	
Kleine Zilverreiger	■	■	
Kleine Zwaan		■	
Kleinst Waterhoen	■		
Kluut	■	■ HVP	
Kneu			■
Kokmeeuw	■	■ HVP	
Kolgans		■	
Kortsnavelboomkruiper	■		
Kraanvogel	■	■	
Kramsvogel	■		
Krombekstrandloper		■ HVP	
Kuifmees	■		
Kwak	■		
Lachstern		■	
Lepelaar	■	■ HVP	
Matkop	■		
Middelste Bonte Specht	■		
Middelste Zaagbek	■		
Nachtzwaluw	■		
Noordse Stern	■	■ HVP	
Oehoe	■		
Oeverloper	■		
Oeverzwaluw	■	■	
Paapje	■		
Paarse Strandloper		■ HVP	■
Patrijs	■		■
Pijlstaart		■ HVP	
Pontische Meeuw	■		
Porseleinhoen	■		
Purperreiger	■	■	
Raaf	■		
Ransuil	■	■	
Regenwulp		■	
Reuzenstern		■	
Ringmus	■	■	■
Rode Wouw	■		
Roek	■	■	
Roerdomp	■		
Roodhalsfuut	■		

Soort	Nestplaats	Rustplaats	Voerageergebied
Rosse Grutto		■ HVP	
Rotgans		■ HVP	
Ruigpootbuizerd			■
Schalekster		■ (HVP)	
Slechtvalk	■		
Slobeend		■ HVP	
Smelleken		■	
Smient		■ HVP	
Sperwer	■		
Spreeuw		■	
Steenloper		■ HVP	■
Steenuil	■		
Stormmeeuw	■	■ (HVP)	
Strandplevier	■	■ HVP	
Tapuit	■		
Toendrarietgans		■	
Torenvalk	■		
Tureluur		■ HVP	
Velduil		■	■
Visarend	■		
Visdief	■	■ HVP	
Wespendief	■		
Wilde Eend		■ HVP	
Wilde Zwaan	■	■	
Wintertaling		■ HVP	
Witvleugelstern	■		
Witwangstern	■		
Wulp		■ (HVP)	
Zeearend	■	■	
Zilvermeeuw	■	■ (HVP)	
Zilverplevier		■ HVP	
Zomertaling	■		
Zwarte Mees	■		
Zwarte Ruiter		■ HVP	
Zwarte Specht	■		
Zwarte Stern	■	■ (HVP)	
Zwarte Wouw	■		
Zwartkopmeeuw	■	■	
Aantal soorten	82	69	13

5.3. Toelichting

5.3.1. Vogelsoorten met jaarrond beschermde nestplaats

Kolonievogels

Soorten: Aalscholver, Blauwe Reiger, Purperreiger, Grote Zilverreiger, Kleine Zilverreiger, Lepelaar, Grote Stern, Dwergstern, Noordse Stern, Visdief, Zwarte Stern, Witvleugelstern, Witwangstern, Kokmeeuw, Zwartkopmeeuw, Stormmeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Grote Mantelmeeuw, Zilvermeeuw, Pontische Meeuw, Geelpootmeeuw, Kluut, Huiszwaluw, Oeverzwaluw, Roek.

Toelichting: De bescherming van de nestplaatsen van deze soorten is gebaseerd op gedrag van de soort om in kolonies te broeden. Een kolonie wordt gedefinieerd als een groep nesten van één soort bij elkaar. De omvang kan variëren van enkele nesten dicht bij elkaar tot vele duizenden verspreid over een groter gebied. Kolonies liggen vaak jarenlang op dezelfde plaats (Vergeer *et al.* 2016). Gezien de hoge dichtheid aan nesten in een kolonie en het plaatstrouwe karakter van koloniesoorten, heeft aantasting of verwijdering van de nesten en functionele leefomgeving van een kolonie al snel invloed op zowel de individuen als de populatie. Kolonies hebben bovendien vaak weinig uitwijkmogelijkheden om zich snel weer op een even geschikte locatie te vestigen, omgevingsfactoren als nabijheid van geschikt voerageergebied en rust spelen een belangrijke rol bij de locatiekeuze. Omdat veelal een groot aantal bijeen broeden kan een aantasting van een kolonielocatie relatief snel tot een verslechtering van de Staat van Instandhouding leiden. In de selectiecriteria kwalificeren deze soorten zich hoofdzakelijk via *Maken gebruik van schaars nesthabitat* (zie ook Bijlage I).

NB: Kolonievogels kunnen soms ook solitair broeden, zoals een Kleine Mantelmeeuw op een dak. Dit kan het begin zijn van een nieuwe kolonielocatie, maar dit is niet altijd het geval. De toedeling van de soort als jaarrond beschermd is gebaseerd op kolonievorming.

Redelijke tot sterke mate van nestplaatstrouw

Soorten: Boerenzwaluw, Boomvalk, Bosuil, Brilduiker, Draaihals, Gierzwaluw, Grote Gele Kwikstaart, Havik, Huismus, IJsvogel, Kerkuil, Middelste Bonte Specht, Oehoe, Raaf, Ransuil, Ringmus, Slechtvalk, Steenuil, Torenvalk, Zwarte Specht.

Toelichting: De bescherming van de nestplaatsen van deze soorten is gebaseerd op een sterke mate van nestplaatstrouw. Deze soorten broeden veelal jaar na jaar op dezelfde nestplaats waaronder nestkast of nestholte. Sommige soorten gebruiken hun nestlocatie

ook jaarrond om te rusten (o.a. Huismus, Kerkuil, Steenuil). De soorten zijn hooguit beperkt flexibel en hebben weinig tot geen mogelijkheid om een nest op een andere plek aan te leggen. Soms geldt dit argument op soortniveau: spechten zijn redelijk flexibel en kunnen van nestholte wisselen tussen de jaren, de verlaten nestholte wordt echter vaak en soms meerdere jaren gebruikt door soortgenoten (of andere soorten holenbroeders). Aantasting of verwijdering van nest(kast/holte/boom) en de functionele leefomgeving van deze soorten heeft invloed op zowel individu als populatie. In de selectiecriteria kwalificeren deze soorten zich via de criteria *Zijn niet of nauwelijks in staat zelf een nest te bouwen* en *Maken gebruik van schaars nesthabitat* (zie ook Bijlage I).

Sterke mate van plaatstrouw (broeden)

Soorten: Blauwe Kiekendief, Bontbekplevier, Bruine Kiekendief, Buidelmees, Eider, Gekraagde Roodstaart, Grauwe Kiekendief, Grauwe Klauwier, Grauwe Vliegenvanger, Grote Karekiet, Grutto, Kleinst Waterhoen, Kortsnavelboomkruiper, Kraanvogel, Kramsvogel, Kuifmees, Kwak, Matkop, Middelste Zaagbek, Nachtzwaluw, Oeverloper, Paapje, Patrijs, Porseleinhoen, Ringmus, Rode Wouw, Roerdomp, Roodhalsfuut, Sperwer, Strandplevier, Tapuit, Visarend, Wespandief, Wilde Zwaan, Zeearend, Zomertaling, Zwarte Mees, Zwarte Wouw.

Toelichting: Soorten die gekenmerkt worden door een sterke mate van plaatstrouw vestigen zich jaarlijks ongeveer in dezelfde functionele leefomgeving. Daarbij maken ze soms gebruik van een bestaand nest, maar veel vaker wordt een nieuw nest aangelegd. Vaak betreft het specialisten die gebonden zijn aan een specifiek habitat voor nestbouw of foerageren, dat schaars tot zeldzaam is. Door de specialisatie in combinatie met de zeldzaamheid van het leefgebied, is de Staat van Instandhouding van deze soorten veelal ongunstig. Sperwer maakt zelfs elk jaar een nieuw nest, maar wel dichtbij het nest van het voorgaande jaar. Grote Karekiet is afhankelijk van waterriet en stromingsriet, wat zeer schaars is, de nog beschikbare locaties worden nagenoeg allemaal bezet. Vergelijkbare voorbeelden zijn Strandplevier (onverstoord strand), Patrijs (ruigtes), Tapuit (konijnenholten en rustige duinen) of Grutto (natte hooilanden). Soorten met een sterke mate van plaatstrouw zijn – al dan niet door de zeldzaamheid van geschikt habitat – beperkt flexibel en hebben weinig uitwijkmogelijkheden om zich op een even geschikte locatie te vestigen. Omgevingsfactoren als geschikt foerageergebied en rust spelen een belangrijke rol bij de locatiekeuze. Aantasting of verwijdering van de betreffende leefomgeving heeft invloed op zowel individu als populatie. In de selectiecriteria kwalificeren deze soorten zich via *Maken gebruik van*

schaars nesthabitat gecombineerd met *Specialist* én *Ongunstige Staat van Instandhouding* (zie ook Bijlage I).

5.3.2. Vogelsoorten met beschermde rustplaats

Soorten met vaste rustplaatsen die van landelijk belang zijn

Soorten: Aalscholver, Blauwe Kiekendief, Boerenzwaluw, Brandgans, Bruine Kiekendief, Dwerggans, Frater, Geelgors, Grauwe Gans, Grote Zilverreiger, Grutto, Keep, Kempshaan, Kleine Mantelmeeuw, Kleine Rietgans, Kleine Zilverreiger, Kleine Zwaan, Kokmeeuw, Kolgans, Kraanvogel, Lachstern, Oeverzwaluw, Purperreiger, Regenwulp, Reuzenstern, Scholekster, Smelleken, Spreeuw, Stormmeeuw, Toendrarietgans, Velduil, Wilde Zwaan, Wulp, Zeearend, Zwarte Stern, Zwartkopmeeuw.

Toelichting: Dit betreft soorten die gebruik maken van vaste rustplaatsen en die met regelmaat terugkeren naar dezelfde rustlocaties. Het gaat om locaties die aan specifieke voorwaarden voldoen als rust, omvang en vaak ook nabijheid van voldoende foerageermogelijkheden. Daarbij hoeft dit foerageergebied overigens niet de omvang te hebben om de hele rustende groep van voedsel te voorzien, dit foerageergebied kan verspreid over de omgeving beschikbaar zijn. Rustplaatsen van deze soorten kwalificeren uitsluitend wanneer het aantal vogels op de rustplaats gelijk of groter is dan 1% van de landelijke populatie (het aantal op bekende slaapplekken conform het Meetnet Slaapplekken). Dit betekent dat kleine rustplaatsen van deze soorten niet noodzakelijk bescherming genieten, gezien het feit dat een verstoring van een klein aantal geen wezenlijke aantasting betekent van de Staat van Instandhouding van de soort in kwestie. Het landschappelijke gebruik varieert sterk tussen de soorten (open water voor ganzen en zwanen, rietvelden voor kiekendieven en Boerenzwaluw, bomen voor Aalscholver, Grote en Kleine Zilverreiger of zandplaten voor Reuzenstern, meeuwen en Scholekster), maar veelal betreft het slaapplekken. In de selectiecriteria kwalificeren deze soorten zich via *Maken gebruik van schaars beschikbaar rustgebied* en *Op de locaties is op enig moment $\geq 1\%$ van de landelijke populatie aanwezig* of *Hebben een Ongunstige Staat van Instandhouding* (zie ook Bijlage I).

Soorten met vaste rustplaatsen die in een Ongunstige Staat van Instandhouding verkeren

Soorten: Huismus, Ransuil, Ringmus, Roek, Zilvermeeuw

Toelichting: Rustplaatsen van deze soorten kwalificeren ongeacht het aantal op de rustplaats. Deze soorten verkeren echter wel met regelmaat terug naar dezelfde rustlocaties of maken daar jaarrond gebruik van, zei het vaak meer verspreid over kleinere eenheden. Het gaat om locaties die aan specifieke voorwaarden voldoen als rust en de nabijheid van voldoende foerageermogelijkheden. Omdat de rustplaatsen van deze soorten zich niet onderscheiden middels een minimum aantal, is het duurzame gebruik van de locatie een relevante parameter. Door de Ongunstige Staat van Instandhouding kan ook de verstoring van een klein aantal leiden tot een wezenlijke aantasting van de populatie van de soort in kwestie. Wanneer een locatie geen geschikte rustplaatsen meer biedt, kan ook de reproductie in het broedseizoen verminderen. Huismussen hebben bijvoorbeeld een zeer beperkte dispersiecapaciteit en kunnen daardoor in een gebied jarenlang bestendig aanwezig zijn. Het wegvallen van een van de functies binnen de functionele leefomgeving (zoals rustplaatsen en dichte heggen) kan er toe leiden dat de soort het gebied verlaat. Ransuil maakt in kleine tot grote groepen gebruik van zogenaamde roestbomen, die jarenlang gebruikt worden. Na het broedseizoen komen exemplaren vanuit de wijde omgeving naar de specifieke locatie. Bij aantasting van de locatie, kan een dergelijke groep uiteenvallen en het gebied geheel verlaten. In de selectiecriteria kwalificeren deze soorten zich via *Maken gebruik van schaars beschikbaar rustgebied* en *Hebben een Ongunstige Staat van Instandhouding* (zie ook Bijlage I).

Soorten op hoogwatervluchtplaatsen

Soorten: Rotgans, Eider, Bergeend, Smient, Pijlstaart, Wintertaling, Wilde Eend, Slobeend, Scholekster, Kluut, Bontbekplevier, Strandplevier, Goudplevier, Zilverplevier, Kanoet, Drieteenstrandloper, Krombekstrandloper, Bonte Strandloper, Paarse Strandloper, Rosse Grutto, Wulp, Zwarte Ruiter, Tureluur, Groenpootruiter, Steenloper, Kokmeeuw, Stormmeeuw, Zilvermeeuw, Lepelaar, Kleine Mantelmeeuw, Dwergstern, Grote Stern, Noordse Stern, Visdief, Zwarte Stern

Toelichting: In het intergetijdengebied vallen hoogwatervluchtplaatsen onder de jaarrondbescherming (zie paragraaf 5.1.2). Het hier gaat om locaties waar veelal grote groepen van verschillende vogelsoorten gelijktijdig gebruik van maken. Kenmerken zijn dat het rustig gelegen plekken zijn, bij voorkeur niet of lastig bereikbaar voor grondpredatoren. Ook een korte afstand tot

de foerageergebieden (wad- en slikplaten) hebben een voorkeur. Afhankelijk van getijde- en weersomstandigheden worden plekken geregeld of meer incidenteel benut. Bij zeer hoge waterstanden, door bijvoorbeeld springtij of harde wind, kunnen locaties die normaliter droog blijven wel overstromen. Op die momenten moet worden kunnen uitgeweken naar alternatieve locaties. Hoogwatervluchtplaatsen zijn essentieel voor rust en sociale interactie. Hoogwatervluchtplaatsen van deze soorten kwalificeren uitsluitend wanneer het aantal vogels op de hoogwatervluchtplaats gelijk of groter is dan 1% van de landelijke populatie (het aantal op bekende hoogwatervluchtplaats conform het Meetnet Watervogels). Dit betekent dat kleine hoogwatervluchtplaatsen van deze soorten niet noodzakelijk bescherming genieten, gezien het feit dat een tijdelijke verstoring van een klein aantal geen wezenlijke aantasting betekent van de Staat van instandhouding van de soort in kwestie. In de selectiecriteria kwalificeren deze soorten zich via *Maken gebruik van schaars beschikbaar Op de locaties is op enig moment $\geq 1\%$ van de landelijke populatie aanwezig* of *Hebben een Ongunstige Staat van Instandhouding* (zie ook Bijlage I).

5.3.3. Vogelsoorten met beschermd foerageergebied

Soorten: Blauwe Kiekendief, Frater, Geelgors, Groenling, IJsgors, Keep, Kneu, Paarse Strandloper, Patrijs, Ringmus, Ruigpootbuiser, Steenloper, Velduil.

Toelichting: Soorten die gekenmerkt worden door een sterke afhankelijkheid van een gebied om gedurende de trekperiode of de winter te kunnen foerageren. Deze afhankelijkheid is gerelateerd aan specifiek schaars beschikbaar foerageerhabitat. Door de specifieke voorwaarden in combinatie met de schaarse beschikbaarheid van het foerageergebied, is de Staat van Instandhouding van deze soorten veelal ongunstig. Zaadeters als Frater, Geelgors en Keep zijn in de winterperiode soms sterk afhankelijk van specifieke akkers met voldoende zaden (resten op de grond en in overstaande planten). Het gaat hierbij om seizoensbescherming en niet jaarrondbescherming, omdat bescherming in het seizoen waarin de soorten niet aanwezig zijn weinig zinvol is. In de selectiecriteria kwalificeren deze soorten zich via de criteria *Maken gebruik van schaars beschikbaar foerageergebied* en *Hebben een Ongunstige Staat van Instandhouding* (zie ook Bijlage I).

5.3.4. Soorten die niet meer opgenomen zijn op de nieuwe lijst

In tabel 5.1 zijn de soorten van de RVO-lijst genoemd die niet meer terugkomen in het voorstel voor de nieuwe lijst. In de kolommen er achter zijn de selectiecriteria weergegeven die toegepast zijn voor de nieuwe lijst, waarbij aangegeven is per soort of deze redenatie van toepassing is. Over het algemeen betreft het soorten die niet sterk gebonden zijn aan specifiek habitat, die zelfstandig nesten kunnen bouwen en dit over het algemeen ook jaarlijks standaard doen en een Gunstige Staat van Instandhouding hebben. Het gaat om 17 soorten, waarvan het merendeel, 15 soorten, uit categorie 5: soorten waarvoor de jaarrond bescherming toegepast kan worden wanneer daar ecologische redenen toe zijn. Deze categorie werd slechts sporadisch toegepast, waardoor van effectieve jaarrond nestbescherming al

nauwelijks sprake was. De overige twee soorten kwalificeerden zich in de lijst onder categorie 3 en 4 (Ooievaar en Buizerd). Door het toepassen van de nieuwe, meer uitgebreide selectiecriteria en de ecologisch gewijzigde omstandigheden komen deze twee soorten niet meer door de beslisboom. Voor Ooievaar geldt dat, hoewel de soort wel een specialist is, de soort inmiddels een relatief algemene soort is geworden (heeft een Gunstige Staat van Instandhouding). Voor Buizerd geldt dat de soort goed in staat is zelf een nest te bouwen. Hoewel de soort een sterke binding heeft met een bestaand territorium en nest (een eerder gebouwde nest zal opnieuw gebruikt worden), is het geen vereiste voor het behoud. Voor een nieuw nest is de soort niet afhankelijk van eerder gebouwde nesten, al dan niet door een andere soort. Ook heeft Buizerd een Gunstige Staat van Instandhouding.

Tabel 5.1. Overzicht van de soorten die afvallen in vergelijking met de bestaande RVO-lijst van jaarrond beschermde nesten. Het gaat vooral om soorten met een Gunstige Staat van Instandhouding die geen specifieke binding hebben met de nest of leefomgeving.

	Zeer zeldzaam en geen bestendige broedgevallen	Geen sterke binding nest of leefomgeving	Kan zelf een nestbouwen	Niet afhankelijk van schaars beschikbaar nesthabitat	Gunstige Svl
Bonte Vliegenvanger			■	■	■
Boomklever			■	■	■
Boomkruiper			■	■	■
Buizerd			■	■	■
Ekster		■	■	■	■
Glanskop			■	■	
Groene Specht			■	■	■
Grote Bonte Specht			■	■	■
Hop	■				
Kleine Bonte Specht		■	■	■	■
Kleine Vliegenvanger	■				
Koolmees			■	■	■
Ooievaar			■	■	■
Pimpelmees			■	■	■
Ruigpootuil	■				
Zwarte Kraai		■	■	■	■
Zwarte Roodstaart		■	■	■	■

Literatuur

- Alefs P., van Els P., Foppen R. & Vogel R. 2021. Vogelsoorten in de provincie Fryslân waarvan nestplaatsen en rustplaatsen jaarrond van betekenis zijn. Sovon-rapport 2021/06. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Beauchamp G. 1999. The evolution of communal roosting in birds: origin and secondary losses. *Behavioral Ecology* 10(6), 675-687.
- BirdLife International. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- BIJ12. 2017. Kennisdocument Huismus *Passer domesticus*, versie 1.0. BIJ12, Utrecht.
- BIJ12. 2017a. Kennisdocument Roek, versie 1.0. rapportnummer BIJ12-2017-015
- Bij12. 2017b. Kennisdocument Steenuil *Athene Noctua*. Versie 1.0, juli 2017.
- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co, Haarlem.
- Bijlsma R.G. & van Tulden P.W. 2022. Vervolg van roofvogels in Nederland in 2021. *De Takkeling* 30: 45-49.
- Bos N. 2011. Bijdrage van Friesland aan de vervolging van broedende roofvogels. in Nederland in 2000-2009. *De Takkeling* 19: 58-65.
- van den Bremer L., van Turnhout C., Piersma Th., Nienhuis J. & de Jong A. 2020. Broedprestaties Nederlandse Huiszwaluwen. *Limosa* 93; 34-44.
- Caccamise D.F. & D.W. Morrison. 1986. Avian communal roosting: implications of diurnal activity centers. *The American Naturalist* 128: 191-198.
- Campbell S.S. & I. Tobler. 1984. Animal sleep: a review of sleep duration across phylogeny. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews* 8: 269-300.
- Cody M.L. (red.) 1985. *Habitat selection in birds*. Academic Press, Los Angeles.
- Cowley E. & Siriwardena G.M. 2005. Long-term variation in survival rates of Sand Martins *Riparia riparia*; dependence on breeding and wintering ground weather, age and sex, and their population consequences. *Bird Study* 52: 237-251.
- Cramp, S. (Ed.). 1998. *The complete birds of the Western Palearctic on CD-ROM*. Oxford University Press.
- CBS. 2020. Meetprogramma's flora & fauna; kwaliteitsrapportage NEM 2019. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag.
- Van Els P., van Winden E., Klaassen O, Soldaat L. & van Turnhout C. 2020. Gemeenschappelijke slaapplaatsen in Nederland: resultaten van 10 jaar tellen. *Limosa* 93 (2): 92-102.
- Europese Commissie. 2007. Richtsnoeren inzake strikte soortenbescherming: *Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the 'Habitats' Directive 92/43/EEC*, Finale versie.
- Foppen R., van Roomen M., van den Bremer L. & Noordhuis R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Glutz von Blotzheim U. N., Bauer, K. M., & Bezzel, E. 2001. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*, CD-ROM. Vogelzugverlag, Wiebelsheim.
- Haase, M., Hölting, H., Blahy, B., Bridge, D., Henne, E., Johansson, U. S. & Mewes, W. 2019. Shallow genetic population structure in an expanding migratory bird with high breeding site fidelity, the Western Eurasian Crane *Grus grus grus*. *Journal of Ornithology* 160: 965-972.
- Hoyo, J. D., Elliott, A., Sargatal, J., & Arlott, N. 1992. *Handbook of the birds of the world*. Lynx
- Hunink S. & Riemer D. 2019. Worden mitigatie en compensatie voldoende juridisch gewaarborgd in Wnb-ontheffingen? *Tijdschrift Natuurbeschermingsrecht* 7: 224-232.
- Julliard R., Clavel J., Devictor V., Jiguet F. & Couvet D. 2006. Spatial segregation of specialists and generalists in bird communities. *Ecology Letters*, (2006) 9: 1237-1244. doi: 10.1111/j.1461-0248.2006.00977.x
- van Kleunen A., van Winden E., Dreef C., Foppen R. & van Roomen M. 2016. Rode, Oranje en Blauwe Lijst van doortrekkende en overwinterende vogelpopulaties in Nederland – technische rapportage. Sovon-rapport 2016/01, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- van Kleunen A., van Roomen M., van der Winden E., Boele A., Kampichler C., Zoetebier D., Sierdsema H. & van Turnhout C. 2020. Vogelrichtlijnrapportage 2013-2018 van Nederland – status en trends van soorten. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & milieu. WOt-technical report 172.
- Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

- Klop E. & Brenninkmeijer A. 2014. Monitoring aanvaringsslachtoffers Windpark Eemshaven 2009-2014, Eindrapportage vijf jaar monitoring. A&W-rapport 1975. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.
- Lack D. 1968. Ecological adaptations for breeding in birds. Methuen, London.
- Livezey, K.B., Fernández-Juricic, E., & Blumstein, D.T. 2016. Database of bird flight initiation distances to assist in estimating effects from human disturbance and delineating buffer areas. *Journal of Fish and Wildlife Management* 7(1), 181-191.
- Marzluff J.M., B. Heinrich & C.S. Marzluff 1996. Raven roosts are mobile information centres. *Animal Behaviour* 51: 89-103.
- Nanda A.V.V. 2019. Beschermde vogelnesten – broeden op ecologische criteria en nieuw beleid: over de ontheffingverlening van nest- en verblijfplaatsen van vogels onder de Wet natuurbescherming en de Overijsselse Beleidsregel natuur. *Tijdschrift natuurbeschermingsrecht* 2019 (8): 271-278.
- Onrust F. 2020. Soortenbescherming in de Omgevingswet voor de (uitvoerings)praktijk. *Tijdschrift natuurbeschermingsrecht* 2020 (3): 84-90.
- Sierdsema H. 1995. Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SBB-rapport 1995-I, SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.
- Siriwardena G.M., Calbrade N.A. & Vickery J.A. 2008. Farmland birds and late winter food: does seed supply fail to meet demand? *Ibis* 150: 585-595.
- Sovon Vogelatlas Nederland. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Tweede druk. Kosmos Uitgevers. Utrecht/Antwerpen.
- Sovon2021. website www.sovon.nl
- Van Turnhout C.A.M., Foppen R.P.B., Leuven R.S.E.W., Van Strien A. & Siepel H. 2010. Life-history and ecological correlates of population change in Dutch breeding birds. *Biological Conservation* 143: 173-181.
- Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- van der vliet R., Heijligers W., & Tilborghs J. 2011. Foerageerafstanden van 97 beschermde vogelsoorten. *Toets* 4: 6-10.
- Vogel r., van Kleunen a. & van den Bijtel h.j.v. 2018. Voorstel voor maatregelen ten behoeve van behoud broedgebied van de Veldleeuwerik in Park Vliegbasis Soesterberg. Sovon-rapport 2018/20. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Waite R.K. 1981. Local enhancement for food finding by rooks (*Corvus frugilegus*) foraging on grassland. *Zeitschrift für Tierpsychologie* 57: 15-36.
- Ward, P., and A. Zahavi. 1973. The importance of certain assemblages of birds as “information centres” for food finding. *Ibis* 115:517-534.
- Wiersma P., Ottens H.J., Kuiper M.W., Schlaich A.E., Klaassen R.H.G., Vlaanderen O., Postma M. & Koks B.J. 2014. Analyse effectiviteit van het akkervogelbeheer in provincie Groningen. Rapport Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, Scheemda.
- Wiersma P., Luske B., Bos J., Hakkert J., Ottens H.J., Postma M., Klaassen R., Timmermans B. & Zanen M. 2019. Vogelakkers: het effect op de biodiversiteit en de landbouwkundige inpasbaarheid. Grauwe Kiekendief-Kenniscentrum Akkervogels, Louis Bolk Instituut & Vogelbescherming Nederland.
- Ydenberg R.C., & H.T Prins. 1983. Why do birds roost communally? In: Evans P.R., J.D. Goss-Custard & W.G. Hale (eds.), *Coastal waders and wildfowl in winter*. Cambridge University Press, pp. 123-1
- Zahavi A. 1971. The function of pre-roost gatherings and communal roosts. *Ibis*, 113: 106-109.

BIJLAGE I Soortenlijst en selectiecriteria

	NESTPLAATS				
	Soort kan zelf geen nest bouwen	Soort met sterke binding en van schaars habitat	Soort van schaars habitat	Soort met sterke binding, een specialist en een ongunstige SVI	Soort is specialist en een ongunstige SVI
Soort	Beslisboomroute: 1. Redelijk tot sterke binding 2. Sterke binding 3. Zelf geen nest bouwen	Beslisboomroute: 1. Redelijk tot sterke binding 2. Sterke binding 3. Zelf nest bouwen 4. Nesthabitat schaars	Beslisboomroute: 1. Redelijk tot sterke binding 2. Geen sterke binding 4. Nesthabitat schaars	Beslisboomroute: 1. Redelijk tot sterke binding 2. Sterke binding 3. Zelf nest bouwen 4. Nesthabitat niet schaars 5. Specialist en neg. SVI of RL	Beslisboomroute: 1. Redelijk tot sterke binding 2. Geen sterke binding 4. Nesthabitat niet schaars 5. Specialist en neg. SVI of RL
Aalscholver		■			
Bergeend					
Blauwe Kiekendief					■
Blauwe Reiger		■			
Boerenzwaluw		■			
Bontbekplevier			■		
Bonte Strandloper					
Boomvalk	■				
Bosuil	■				
Brandgans					
Brilduiker	■				
Bruine Kiekendief					■
Buidelmees					■
Draaihals	■				
Drieteenstrandloper					
Dwerggans					
Dwergstern		■			
Eider		■			
Frater					
Geelgors					
Geelpootmeeuw		■			
Gekraagde Roodstaart					■
Gierzwaluw	■				
Goudplevier					
Gauwe gans					
Gauwe Kiekendief		■			
Gauwe Klauwier			■		
Gauwe Vliegenvanger					■
Groenling (agraris gebied)					
Groenpootruiter					
Grote Gele Kwikstaart		■			
Grote Karekiet			■		
Grote Mantelmeeuw		■			
Grote Stern		■			
Grote Zilverreiger		■			
Grutto			■		
Havik		■			
Huisbus		■			
Huiszwaluw		■			
IJsgors					
IJsvogel		■			
Kanoet					
Keep (agraris gebied)					
Kemphaan					
Kerkuil	■				
Kleine Mantelmeeuw		■			
Kleine rietgans					
Kleine Zilverreiger		■			
Kleine Zwaan					
Kleinst Waterhoen			■		
Kluut			■		
Kneu					
Kokmeeuw		■			
Kolgans					
Kortsnavelboomkruiper		■			
Kraanvogel		■			
Kramsvogel			■		
Krombekstrandloper					
Kuifmees					■
Kwak		■			
Lachstern					

	RUSTPLAATS		ESSENTIEEL FOERAGEERGEBIED
	Soort gebruikt schaarse rustplaatsen van landelijk belang	Soort gebruikt schaarse rustplaatsen en heeft een ongunstige SVI	
Soort	Beslisboomroute: 1. Maakt gebruik van vaste rustplaatsen 2. Rustplaatsen schaars 3. Rustplaats van landelijk belang (>1%)	Beslisboomroute: 1. Maakt gebruik van vaste rustplaatsen 2. Rustplaatsen schaars 3. Rustplaats niet van landelijk belang (>1%) 4. Soort heeft ongunstige SVI	Beslisboomroute: 1. Foerageergebied schaars beschikbaar 2. Soort met neg. SVI of RL/OL
Aalscholver	■		
Bergeend	■ HVP		
Blauwe Kiekendief	■		■
Blauwe Reiger			
Boerenzwaluw	■		
Bontbekplevier	■ HVP		
Bonte Strandloper	■ HVP		
Boomvalk			
Bosuil			
Brandgans	■		
Brilduiker			
Bruine Kiekendief	■		
Buidelmees			
Draaihals			
Drieteenstrandloper	■ HVP		
Dwerggans	■		
Dwergstern	■ HVP		
Eider	■ HVP		
Frater	■		■
Geelgors	■		■
Geelpootmeeuw			
Gekraagde Roodstaart			
Gierzwaluw			
Goudplevier	■ HVP		
Grauwe gans	■		
Grauwe Kiekendief			
Grauwe Klauwier			
Grauwe Vliegenvanger			
Groenling (agrarisch gebied)			■
Groenpootruiter	■ HVP		
Grote Gele Kwikstaart			
Grote Karekiet			
Grote Mantelmeeuw			
Grote Stern	■ HVP		
Grote Zilverreiger	■		
Grutto	■		
Havik			
Huismus		■	
Huiszwaluw			
IJsgors			■
IJsvogel			
Kanoet	■ HVP		
Keep (agrarisch gebied)	■		■
Kemphaan	■		
Kerkuil			
Kleine Mantelmeeuw	■ (HVP)		
Kleine rietgans	■		
Kleine Zilverreiger	■		
Kleine Zwaan	■		
Kleinst Waterhoen			
Kluut	■ (HVP)		
Kneu			■
Kokmeeuw	■ (HVP)		
Kolgans	■		
Kortsnavelboomkruiper			
Kraanvogel	■		
Kramsvogel			
Krombekstrandloper	■ HVP		
Kuifmees			
Kwak			
Lachstern	■		

	NESTPLAATS				
	Soort kan zelf geen nest bouwen	Soort met sterke binding en van schaars habitat	Soort van schaars habitat	Soort met sterke binding, een specialist en een ongunstige SVI	Soort is specialist en een ongunstige SVI
Soort	Beslisboomroute: 1. Redelijk tot sterke binding 2. Sterke binding 3. Zelf geen nest bouwen	Beslisboomroute: 1. Redelijk tot sterke binding 2. Sterke binding 3. Zelf nest bouwen 4. Nesthabitat schaars	Beslisboomroute: 1. Redelijk tot sterke binding 2. Geen sterke binding 4. Nesthabitat schaars	Beslisboomroute: 1. Redelijk tot sterke binding 2. Sterke binding 3. Zelf nest bouwen 4. Nesthabitat niet schaars 5. Specialist en neg. SVI of RL	Beslisboomroute: 1. Redelijk tot sterke binding 2. Geen sterke binding 4. Nesthabitat niet schaars 5. Specialist en neg. SVI of RL
Lepelaar		■			
Matkop		■			
Middelste Bonte Specht		■			
Middelste Zaagbek					■
Nachtzwaluw			■		
Noordse Stern		■			
Oehoe	■				
Oeverloper					■
Oeverzwaluw			■		
Paapje			■		
Paarse strandloper					
Patrijs			■		
Pijlstaart					
Pontische meeuw		■			
Porseleinhoen			■		
Purperreiger		■			
Raaf		■			
Ransuil	■				
Regenwulp					
Reuzenster					
Ringmus		■			
Rode Wouw		■			
Roek				■	
Roerdomp					■
Roodhalsfuut					■
Rosse Grutto					
Rotgans					
Ruigpootbuizerd					
Scholekster					
Slechtvalk	■				
Slobeend					
Smelleken					
Smient					
Sperwer				■	
Spreeuw					
Steenloper					
Steenuil	■				
Stormmeeuw		■			
Strandplevier		■			
Tapuit			■		
Toendrarietgans					
Torenvalk	■				
Tureluur					
Velduil					
Visarend		■			
Visdief		■			
Wespendief				■	
Wilde Eend					
Wilde zwaan				■	
Wintertaling					
Witvleugelstern		■			
Witwangstern			■		
Wulp					
Zeearend		■			
Zilvermeeuw		■			
Zilverplevier					
Zomertaling					■
Zwarte Mees					■
Zwarte Ruiter					
Zwarte Specht		■			
Zwarte Stern		■			
Zwarte Wouw		■			
Zwartkopmeeuw		■			

	RUSTPLAATS		ESSENTIEEL FOERAGEERGEBIED
	Soort gebruikt schaarse rustplaatsen van landelijk belang	Soort gebruikt schaarse rustplaatsen en heeft een ongunstige SVI	
Soort	Beslisboomroute: 1. Maakt gebruik van vaste rustplaatsen 2. Rustplaatsen schaars 3. Rustplaats van landelijk belang (>1%)	Beslisboomroute: 1. Maakt gebruik van vaste rustplaatsen 2. Rustplaatsen schaars 3. Rustplaats niet van landelijk belang (>1%) 4. Soort heeft ongunstige SVI	Beslisboomroute: 1. Foerageergebied schaars beschikbaar 2. Soort met neg. SVI of RL/OL
Lepelaar	■ HVP		
Matkop			
Middelste Bonte Specht			
Middelste Zaagbek			
Nachtzwaluw			
Noordse Stern		■ HVP	
Oehoe			
Oeverloper			
Oeverzwaluw	■		
Paapje			
Paarse strandloper	■ HVP		■
Patrijs			■
Pijlstaart	■ HVP		
Pontische meeuw			
Porseleinhoen			
Purperreiger	■		
Raaf			
Ransuil		■	
Regenwulp	■		
Reuzenster	■		
Ringmus		■	■
Rode Wouw			
Roek		■	
Roerdomp			
Roodhalsfuut			
Rosse Grutto	■ HVP		
Rotgans	■ HVP		
Ruigpootbuizerd			■
Scholekster	■ (HVP)		
Slechtvalk			
Slobeend	■ HVP		
Smelleken	■		
Smient	■ HVP		
Sperwer			
Spreeuw	■		
Steenloper	■ HVP		■
Steenuil			
Stormmeeuw	■ (HVP)		
Strandplevier	■ HVP		
Tapuit			
Toendrarietgans	■		
Torenvalk			
Tureluur	■ HVP		
Velduil	■		■
Visarend			
Visdief		■ HVP	
Wespendief			
Wilde Eend		■ HVP	
Wilde zwaan	■		
Wintertaling		■ HVP	
Witvleugelstern			
Witwangstern			
Wulp	■ (HVP)		
Zeearend	■		
Zilvermeeuw	■ (HVP)		
Zilverplevier	■ HVP		
Zomertaling			
Zwarte Mees			
Zwarte Ruiter	■ HVP		
Zwarte Specht			
Zwarte Stern		■ HVP	
Zwarte Wouw			
Zwartkopmeeuw	■		

In opdracht van:

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

